Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА · СССР

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ЕРА, 26 СЕНТЯБРЬ, 1985 ШУ. ● № 116 (7156). ● Мах 3 кеп.

КПСС XXVII съезда НАКЪАДОЛХАШ

12-гIа ДЕКАДА

ЛаьрхIар кхоачашду

«Победа» колхоза В. Тисловича кулгалду тракторно-кхаш леладу бригада цIи хеза я Сунженски районе. Цхьа шу дIадахадац из коллектив шийна хьалхашка латтача декхарех лоархIа ца еш. 2600 гектар лаьтта леладу бригадо. Царех дукхагIдар хий дехкаш а дац. ХIаьта а хьувкъаю механизатораша юртабоахама культураш. Масала, карарча шера В. Тисловича кулгалдеча коллективо план 21 центнер йолаш хIара гектара тIара чуийцар 26,7 центнер кIа, 28 центнер мукх — планал кхо центнер дукхагIа.

МалагIаш я бригада толам баккхара къайленаш? Цу хаттара жоп а луш, В. Тисловича дувц:

— Деррига а тийша да дисциплина чIоагIа хиларахи болх лерттIа вIаштIехьбаккхарахи. Оаха вIашагIъеллай бригада совет. Цунна юкъевоагIа ворхI саг. Нагахьа санна, бригада члена балха тIа гIалат нийсдалийтача из тIехьа а ца тетташ бригада совете дувц. Бехке волчунгара доаггIар хьадех.

Бригадира дийцачунна тIатохаргда вай цхьакха. Духхьал бехк баь а ца Iеш совето хьехам барца бакъахьарча наькъа тIа боах гIалаташ дувлийтараш. Масала, каст-каста балха тIа кор та бохабу малараш мелар механизатора А. Корякина. Цхьабакъда, маланза воацача хана шийла хьалха саг ца воалийташ къахьегар. Цудухьа, бригадера дIа а ца вокхаш, кхетаве лаьрхIар из. ХIанз А. Корякин дикагIволча механизаторех лоархIаш ва, хIаьта малар цIендаь дIадаькхад цо.

Наьха балхацара безам совбоаккхаргболча бесса вIаштIехьдаьхад бригадин стане бытовойи салареи хьалаш. Болх чакхбаьнначул тIехьагIа механизатораштa лувча бани я, телевизори радиоприемники чулатташ салоIа цIа да, хьаяьй керда столови.

Укх шерара хьувкъам чу а ийца, районе эггара хьалха лаьтта аьха баьннаб коллектива механизатораш. ХIанз бIубенна гурахьа юв культураш дIаювш а боахк. Цхьаькхе а да белгалдаккха дезаш, укх шера 200 гектара тIа интенсивни технологех гурахьа ялат дIаде дезаш я бригада. Бакъда, шоай таронашка а хьежа, коллективо дош деннад дерригача ший лаьтташка кердеча технологех культураш кхее.

Деша дай бац

ЦхьайтталагIча пятилетка тIеххьарча шера паччахьалкхенга 3450 тонн шурен 570 тонн дулхи дохна декхар тIанийцадар Сунженски района XIX партсъезда цIерагIча колхоза хьайбаш леладераша.

Халахете а доаркаша, скотникаша хьинаре къахьегаргдола хьалаш вIаштIехьдахара йоакхо яьяц колхоза правлене, партийнии профсоюзнии комитеташа. Зооветеринарни бокъонаша дIа ма деххара шоай гIулакхаш чакхдаьхадац специалисташа. Из бахьан долаш дукха доахан цамогаш хиннад. Пастеризаци яь я колхозо дIачутела шура. Цу гIулакхо а доккха зе ду боахама.

Цудухьа геттара во я хьайбаш леладерий балха итогаш. Ийс бетта планагIа пачхахьалкхенга йохка йоагIар 2610 тонн йолаш, 25 сентябрь хьатIакхоачаш дIаеннар 2354 тонн мара яц. Юкъера лаьрхIача хIара дийнахьа 9 тонн шура дIалу цига. Иштта кхы тIа йохкаргьяр а дIалаьрхIача еррига дIаеннар 2408 тонн мара хилац.

Колхозо кхоачашъяц дулх дохкара план а. Ийс бетта планагIа дIадала доагIар 345 тонн долаш, бархI бетта дехкад 55 тонн, сентябрь чакхбалалехьа дIадала лерхI 120 тонн дулх. Лоацца аьлча, доккха декхар тIадус укх шера колхоза.

Нийслуча халонашта духьал а отташ шоай декхараши планаши толаме кхоачашъеш хьабоагIа болхлой а кIезига бац цига.

Къаьстта белгалбаьннаб доаркаш Висангиреева Маржан, Бахаева Люба, Мадагова Залпа, кхыбараш. Иштта, Маржана бархI бетта хIара Iаттагара 2153 килограмм шура яькхкай. Дикка тIехкхоачашъяьй шоай планаш вокх доаркаша а.

Цар санна берригача болхлоша беркате къахьегаргдола наькъаш хьалахара цигара кулгалхой шоай ханпахьа оарцагIбаьннаба л а р е тIанийцача декхарех лоархIалургьяр колхоз.

ХЬУВКЪАМ-85

БОЛАМА БЕРКАТ

Апрель бетта хьалхарча деношка КПСС обкоме республика толашагIболча хьажкIаш лелаеращца хиннача вIашагIкхетаре Сунженски района Ленина цIерагIча колхоза звеньевойс Элькиев Ахьмада социалистически яхье хьийхар Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза звеньевой Кодзоев Бахьаудин.

ДIадахача шера Ахьмадазвенос хIара гектара тIара 67,7 центнер фуалъяьха хьажкIаш чуенаяр, Бахьаудина — 106,3 центнер.

Массехк ди хьалха Элькиев Ахьмада звенос хьалкхеяь хьажкIаш чуэца йолаяьй. Цо тIанийца декхар мишта кхоачашду хьожаш цига ваха хилар со укх деношка.

Наггахьа мара сигала гуш морх а йоацаш, хоза ди дар депар. «Живарий, кIантий! Мела ма хилалаш» яхаш мо хеталора безаме IотIахьежача малхо.

Йоккха аре а дIалаьца улл Элькиев Ахьмада звенос укх шера хьажкIаш хьалкхеяь кха. Цахаддаш лелаш я трактораши автомобилаши. Кхоъи ахи метр лакхал дола листа хьу санна латташ йола хьажкIаш хьокхаш йоалл «Херсонец-200» а низ болча трактора тIехьайийза лелаю «Херсонец-9» а яха комбайнаш.

АргIанарча гой тIа кхаьчача «Херсонец-200» яхачун тIара Iо а кхоссавенна, тхо долча хьатIавоагIа Элькиев Ахьмад. Малхои михои Iаьржкъяьча юхьа тIа хьацар тIанийккхад. Из зувча вац Элькиев. Цунна а кхай тIа къахьегаш боахкача вокх механизатораштa а дагадоаллар цхьа хIама да: хьажкIаш лоаццача юкъа чуйица яхар. Тхога хаттар даь ше ваьлча яьсса тракторни лафет сиха техьа а тесса, комбайна тIа воал из. ХьажкIий ялх мугI а хьокхаш дIайолалу «Херсонец», цун бункера чура цахаддаш томарах йола хьажкIаш Iочуух прицепа чу. Итт минут а яккхац кхоъи ахч тонн чуйодаш йола из хьалйиза.

Ахьмад комбайнера гIокча ва. ХIаьта «Херсонец-200» лехкар цун воI Ахьъяд ва — къона коммунист, колхоза дикагIвола механизатор. Звенос 110 гектара тIа хьалкхеяьй НССК-704 яхача югославски фух йола хьажкIаш.

— Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара томараш а тIехьа 115 центнер йоаккх Ахьмада звенос, — йоах колхоза керттерча агронома Батаев Махьмада. — Бухсоццаш итог йича 85—90 центнер фуалъяьха хьажкIаш хургья, аьнна хет сона. ХIанзчул тIехьагIа чуэца езаш йола 40 гектара тIара яраш кхы а дикагIа я.

Цу сортах йола хьажкIаш укх шера эггара хьалха дIа-

РЕПОРТАЖ

йийна хиннай цига. Царех доккха беркат а даьннад. ХьажкIаш шоаш кхаьча яле а гIадамаш сийна да. ХIара гектара тIара 130—140 центнер дика доакъар а доаккх Элькиева звенос.

Шоай звенос тIанийца декхар кхоачашдара дии бийсеи ца къовсаш къахьийгад Ахьмада, Ахьъяда, Ачханов Салмана, Цайсаев Майруде, Ахьмада цIеннанас Маккас, Ахьъяда сесага Сацийтас.

— Агротехнически бокъонаша дIа ма деххара чакхдаьхад звенос деррига балхаш, — йоах Батаева.

Къаьстта боккха теркам тIабахийтаб механизатораша лаьтта оахаш, хьажкIаш дIаювш, цул тIехьагIа уж дегIайоагIача хана нормагIа хила езаш йола минеральни удобренеш дIакхачийтаре, культиваци яьккхара, зене йолча хIамаштеи лазараштеи духьала молхаш еттара, ханханнахьа хиш дехкара.

— Ахьмада хьалкхеяь хьажкIаш дикача сортах я. Цудухьа заготзернос фуна лаьрхIа ерригаш дIачу а ийю. Царех дукха ахча лургда колхоза. Цул совгIа, боккха лоархIам болаш да цаIи ахи эзар тоннага дIакхоачаш укх кхай тIара доаккхаргдола доакъар а, — тIатох колхоза председатела Чилаев Шудина.

Шоай низ дIакхбачар ду механизатораша сихен дикен хьажкIаш чуийца яха гIерташ. «Херсонец-9» яха комбайн тIехьайийзай ший трактора Умархаджиев Руслана, комбайна тIа вагIа цун гIончa Исмаилов СаIидэмин. ХьажкIий кхо мугI а хьокхаш дIайода цар лелаер. Дукха ха яккхац цо а шийна тIехьайийза лафет хьажкIех хьалйиза яккха.

Комбайнаша аьта гIадамаш № 2 йолча ферме силос чуйоллача дIакхухьаш ба Сунженски опытно-мелиоративни пунктера баьхна шофераш Мальсагов Махьмад, Ахмадов Хьамид, Бахаев Махьмад. Юкъера лаьрхIача 12—15 рейс ца еш цхьа ди дIадахийтац царех хIаране. Цхьабакъда, кхы а дукхагIа рейсаш ергйолаш бар шофераш тракторни лафеташ а ца тоъаш комбайнаш соцае езаш моттиг ца нийслоре.

— Сунженски хин дехкаш йолча система управленера кхоана лафеташ тIехьа а йолаш ши трактор йоагIа тхона, — аьлар Чилаева. — ТIаккха акхар болх кхы а дикагIа дIагIоргба.

Къаьстта боккха теркам тIабахийтаб укхаза хьажкIаш цIена чуяра. Iохьежача бIаргагу корзинкаш бе а доахкаш кхай тIа Iолла лела кхалнах. Уж ба ЭлькиевгIар Маккеи Сацитаи, цар гаргара саг Элиханова Зарема. Цхьа хьажкIа йитац кхай тIа хьа ца эцаш. Цар а механизатораша а беча балха тIахьожам лоаттабеш звеньевой ше ва. Цунна а звенойцарча вокх болхлошта а хов шоай алапи бухсоццаш хьахинначунга хьежжа хургдолга. Цудухьа массане хьинар ца кходеши барт тайнеи къахьег.

— Сай кхай тIара яраш чуийца ваьлча «40 лет Октября» яхача совхозе а ваха айса социалистически яхье хьийхача Кодзоев Бахьаудина звенос хьалкхеяь хьажкIаш чуэцача новкъостал де гIоргва со, — аьлар безаме вела а къежа Ахьмада.

Царех котваьннар малав ховргда итогаш яьчул тIехьагIа. Цхьабакъда, цар а республика кхыча хьажкIаш кхееш болча звеновойша а дIаболабаьча боламах доккха беркат даьнналга хIанззе а гуш да. ПланагIа яха йоагIарел шоззеи ахаззеи дукхагIа хинна Iац Элькиева звенос йоахараш. Колхоза специалисташа яхачох, цо санна дукха хьажкIаш йоахаргья Какаев Камалусеи Ажигов Сулейманеи кулгалдеча звеноша а. Цар халкхеяьй ЗПСК-606 яхача сортах яраш. Уж а дика хьийкъай.

— Пачхахьалкхенна 1400 тонн дIалургья оаха, план 1000 тонн йолаш, — йоах керттерча агронома.

Иззал а кхы дукхагIа а хьажкIаш йохка таро йолаш я колхоз. Дика вIаштIехьдаьхад централизни хьатта хьажкIаш цIенъяреи уж заготзерно дIаяхьийтареи балхаш а. ХIанзле пачхахьалкхенна дIаеннай 400 тонн гаргга фуалъяьха хьажкIаш.

ЧIоагIа уйла тIаяхийта чакхдоах силос кийчъяра балхаш а. Из чуйоллача тIахьожам лоаттабеш ва ферма заведующи Бахарчиев СаIидселим. Шофераша хьатIанхухьа моша гIадамаш кIоага чу дIанийсдеш ба къона доаркаш Хасуева Хьаваи Шаипова Iайнаи. ХIаьта шоай езача трактораща доакъар IотоIадеш боахк механизатораш Алиханов Сулеймани Абдулаев Самади.

ХьанагIа хилийтара силос лаьрхIа кийчъю. Мошача доакъара тIоа Iо массаза булл, опрыскивателаца карбомид тох. Из болх дика бу тракториста Лукаев Зайде.

— Укх шера оаха мел кийчъяь силос цхьоалагIча классах я, — доккхал а деш дувц Ш. Чилаева.

...Малх чубуза ха хьатIакхаьчача а шоаш кIаьдбеннабий ца ховш болх беш бар Элькиев Ахьмад а цун новкъостий а. Кхай тIара хьаара а ювлаш, хьаттагахьа дIаухар IажагIа хьажкIаш тIайола тракторни лафеташ.

С. АУШЕВ.

СУРТА ТIА: Элькиев Ахьмад.

В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

КЪАХЬЕГАМА ДЕНАЛ УРАОТТАДЕ

Дерригача советски халкъо а санна чIоагIа раьза хинна тIанийцар стахановски болама ветеранаща, производстве хьалхалаттаращцеи новатораща КПСС ЦК хинна вIашагIкхетар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша.

КПСС XXVII съезда сийна хьинар айдаь къахьегаш болча цар дег тIара къоабал бу мохк дIахо социально-экономически дегIабарн Iилман-техически прогресси сихъяра а массе моттигашка дисциплинеи порядоки чIоагIъяра а тIаберзабаь бола партеи правительстваи никъ.

Бригадо дош лу

Стахановски болама ветеранаща, производстве хьалхалаттаращцеи новаторащеи КПСС ЦК хиннача вIашагIкхетаре КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева гулбеннарий теркам тIаберзабир къахьегама коллективашка порядоки организованности хилар, къахьегама овсарле, производства эффективность лакхъяра лоархIаме гIулакх долга.

Тхоай бригада опытах гучадаьннад тхона: парте хьалхашка оттадаь из лоархIаме гIулакх кхоачашдара эггара хьалха эшар чурча таронех бизгагIа пайда эцар долга.

ХIаране кхом бе беза материалий, бийдала, тIаккха мара аьттув баргбац продукцега дIадодар нIезигде.

Тха бригада укх шера кходаьд 2 тонн совгIа бос бола металл, 15 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, кхыйола материалаш. Цо йиш хилийтар къахьегама овсарле лакхъе, дика продукци хьас.

Аз бригада цIерах дош лу дIахо йодача хана а КПСС ЦК хиннача вIашагIкхетаре оттадаь декхар дизза кхоачашдеш КПСС XXVII съезда накъадаха.

Т. ХАЛГУЕВ,
Назрановски «Электроинструмент» яхача завода слесарь - инструментальщик, СССР Лакхехьарча Совета депутат.

Тхо — производства дай

Дукха ха йоаццаш КПСС ЦК вIашагIкхетар долаш новкъоста М. С. Горбачева даьча къамаьлага чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIад тха фермерча коллективо.

Цо ма аллара, къаьстта боккхача лоархIаме да болхло ше производства да санна дIаоттар, хIанзарча декхарий доккхалгеи кердалгеи хьежжа уж кхоачашде лаьрхIа из хилар.

Иштта, шоаех производства дай а хеташ къахьегаш ба тха фермера доаркаш, скотникаш, Iаьсий леладераш. Цудухьа цхьа шу дIадахийтац цар пачхахьалкхен планаши тIанийца социалистически декхараши ханал хьалха кхоачаш ца деш.

Толаме къахьег цхьайтталагIча пятилетка тIеххьарча шера а. Деррига низаш тIадерзадаьд дикача къахьегама совгIаташца КПСС XXVII съезда накъадахара. БархI бетта хIара кхоабача Iаттагара 2190 килограмм шура яькхкай тха доаркаща, района фермашта юкъе, яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг а йоаккхаш. Дика къахьег ферма болхлоша сентябрь бетта а.

I. ЛОЛАХОЕВ,
«Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча ферма бригадир, Нохч-ГIалгIай АССР юртбоахама заслуженни болхло.

Аз доккхал ду

Дог раьза долаш дийшар аз ЦК КПСС Генеральни секретара М. С. Горбачева стахановски болама ветеранаща, производстве хьалхалаттаращеи новаторащеи хинна къамаьл. Къаьстта лакха мах бу вай парте къахьегача сага, цун хьинара. Дика дешаш аьннад М. С. Горбачева стахановски болам дIаболабаьрех: «ЦIи мел йоаккхар къаьстта вовзаш, талант йолаш, ше санна кхы воацаш саг ва». Цу тайпара дешаш Iодийшача, йоккха курал йосс дег чу, кхы а овсарегIа къахьега безам хул.

Пенсе ваха воллаше, совхозе плотник волаш болх беш ва со. Норма 130 процент кхоачашъю. Сайца болх беш волча Картоев Заьлмахана а дIаIомаяьй аз плотника говзал.

Каст-каста школашка вода со. Сай тIема ханара гIулакхаш, сай къахьегама наькъах дувц аз дешархошта. Парте хьаькъал долча де шашта мутIахьа хила Iомабу аз уж. Гу сона: хьалкхувш латтача тIехьено йицъяц даьй революционни, тIема, къахьегама традицеш.

С. МУРГУСТОВ,
«Малгобекский» яхача совхоза болхло,

Дег тIара къоабалдеш

тIанийцар тха коллективо стахановски болама ветеранаща, производства хьалхалаттаращеи новаторащеи КПСС ЦК вIашагIкхийттача КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева даь къамаьл. Кхоачаш ца деш дита йиш йоацача гIулакхех дувц цо. Хьаю моллагIа хIама дика хилийтара къаьстта теркам тIабахийта, производственни дисциплина тоае, къахьегама овсарле лакхъяра гIаерзаяь социалистически яхь лелае тIахьех.

Цу дешашта боккха теркам тIабохийт тха коллективе, къаьстта бригадни подрядагIа болх вIаштIехьбаьккхачул тIехьагIа.

Масала, хIанз ялата хьажкIаш чуэцаш да тхо. Болх сиха бе гIертарал совгIа, уж сиха, цIена, чулра хIаране йоакхо я.

Юкъера лаьрхIача 20 центнерага дIакхоачаш я хIара гектара тIара чуэца фуна лаьрхIа кхеяь хьажкIаш, хIаьта план 13 центнер мара яц.

Фуна дIайийна хиннараш а йолаш, ялата чуэца еза еррига хьажкIаш 2100 гектара тIа я тха. Царех хIанзле 600 гектара тIара яраш чуенай.

Еррига хьажкIаш СССР Конституце Ди дездеча — 7 октябрь хьатIакхоачаш чуэца, хIаьта план 2730 тонн йолаш пачхахьалкхенга 3000 тонн йохка дош деннад тха бригада.

П. КУСМАЧЕВ,
Сунженски района «Путь к коммунизму» колхоза №1 йолча мехотряда начальник.

МОСКВЕ КХАЧАР

КПСС ЦК-ас вехарах 24 сентябре доттагIала балха визитаца Москве венав Венгерски социалистически болхлой парте Генеральни секретарь Я. Кадар.

Аэродроме цунна накъабаха бар КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Е. К. Лигачев, КПСС ЦК секретарь К. В. Русаков, кхыбола официальни нах.

(ТАСС).

ЦIАБАХКА КИЙЧЛУШ БА

НАЬКЪА ЛОСТАМ ТЕЛА ЦЕНТР. 24 сентябрь. (ТАСС). Никъ баь боалаш латт орбитальни комплекса экипажа юкъе болча Джанибеков Владимиреи Гречко Георгеи. «Салют-7» яхача станце тIа цхьана деча балхий программа йизза кхоачашъяьй. Цудухьа «Союз Т-13» яха кема Лаьттан тIа юхадайта кийчдеш ба космонавташ.

Iойоссаеш йолча кема аппарата чу Iойохк цар даьча тохкамий материалаш, хIаьта бытовой отсеке — пайда ийца яьнна оборудовани. Лаьттан тIа Iояхьаргья, белгала аьлча, сурташ даьха кино-фотопленкаш, арахьа космосе болх беш хиннача конструкционни материалий образецаш, биотехнологически экспериментащ еча хана хьахинна веществаш чуйоахна ампулаш, наькъа документаци.

«Салют-7», «Союз Т-13», «Союз Т-14» яхача орбитальни комплекса тIа деш дола деррига балхаш оттаяьча графикага хьежжа кхоачашду.

Космонавташ Владимир Джанибеков, Виктор Савиных, Владимир Васютин, Георгий Гречко, Александр Волков могаш-маьрша, дика хьал долаш ба.

МАЛАВ БЕХКЕ ВАР?

Мелиораци яьча лаьтташта хий диллара планаш кхоачашъяьй Шелковской, Наурски, Грозненски, Шалински районаша. Цу гIулакха йоакхо яьча боахамашка дика хьувкъаяьй ялатеи доакъареи культураш.

Иштта, Сунженски района «Путь к коммунизму» яхача колхоза П. Кусмачева кулгалдеча № 1 йолча мехотряда болхлоша 439 гектарах хIаране тIара 41 центнер кIа даькхкад. хIаьта «Ойсунгурский» совхозо 31,7 центнери «Шалинский» совхозо 35 центнери ялат чуденад йиъ-йиъ бIаь гектар хулача кхашкара хIаране тIара.

Урус-Мартановски района «Гехинский» совхозе 890 гектар я хиш дехкаш. Цхьабакъда, нормагIа кхозза тоха доагIача цкъа мара хий ца тохаш йитай цига дIайийна культураш.

Укх шера ма боаггIара пайда ийцабац мелиораци яь долча лаьттаех Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхозе а. Хан-ханнахьа догIан хьисапе хий ца деттарах эсала хьийкъад цига ка бола ялат. 585 гектарах хIаране тIара 24 центнер мара даькхкадац из.

Ла йиш йоацаш во леладу хиш дехкаш дола лаьтташ цу района XIX партсъездеи Кирова цIерагIчеи колхозашка а. ВIалла а хий ца кхоачийташ дитад 150-и 190-и гектараш хула кхаш. Цу боахамий хиш дехка система болх беш хилийтара хIама даьдац Нохч-ГIалгIай АССР мелиорацеи хии боахамеи министерствана чуйодача Сунженски ПМК-ас а.

Хиш дехкача кхашка геттара эсала хьувкъам хьалкхебаьб укх шера Грозненски района «Советская Россия» яхача колхозе. 660 гектарах хIаране тIара 20 центнер мара чуийцадац ка бола ялат. Цун бахьан да хан-ханнахьа догIан хьисапе хий ца тохар, органически минеральни удобренеш а тайса, лаьтташ хьаьн ца дар.

У. МУЛЛАЕВ,
Нохч - ГIалгIай АССР юртбоахама министерства отдела керттера агроном.

СИМПОЗИУМ ДIАЙОЛАЕННАЙ

Селхан Грозне ший болх дIаболабаьб «Турпала - исторически эпоси Кавказа къамий художественни культурана бола цун лоархIами», яхача темах йолча Ерригсоюзни Iилман симпозиумо. Из вIашагIтехай СССР Iилман Академе, Халкъий ДоттагIлен орден еннача А. М. Горьке цIерагIча дунен литературни институто, «Знак почета» орден еннача Нохч-ГIалгIай исторе, социалоге, филологе институто, республика культура Министерства.

Лингвисташа, историкаша, этнографисташа, археологаша кийчъяьй ткъо совгIа доклад. Цул совгIа, Советски Союза дукхача гордашкара баьхкача Iилманхоша 40 гаргга Iилма-тохкама хоам бергба.

Симпозиуме дакъа лоацаш ба Москвера, Ленинградера, Киевера, Кишиневера, Ереванера, Ташкентера, Ригера, Къулбаседа Кавказа масса йолча автономни республикай столицашкара Iилманхой.

Грозненски кооперативни училище здане чу кхаь дийнахьа болх бергба симпозиумо. Из хеталь я Нохч-ГIалгIай исторе, социалоге, филологе институт вIашагIъелла 60 шу дизара.

«Космос-1684» сигала яхийтай

1985 шера 24 сентябре Советски Союзе сигала яхийтай «Космос-1684» яха аргIанара Лаьттан искусственни спутник.

Спутника тIа оттаяьй космически аре дIахо тахка лаьрхIа йола Iилман аппаратура. Аппаратуро лерттIа болх бу.

Хьауха информаци цхьалха йоахаш я координационно-вычислительни центр.

(ТАСС).

ПАРТОРГАНИЗАЦЕШКА — ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

ТIАХЬОЖАМ МЕЛБИЧА

Вознесенски газ чакхйоахача завода коллектив во лоархIаьяц из укх шера бархI бетта долча декхарех. Бакъда, хьокхамаш кхы а дикагIа хила йиш яр, нагахьа санна массане а производствах дог а лазаш, декхарий лоархIам ма барра кхетабеш къахьийга даларе. Завода коллектива болх ритмично дIа ца бохийтар къахьегамеи производственни дисциплина во хилар да. Соахка укх ханаца нийсдича дисциплина телхаелга хоалуш лакхденнад уйхаза.

ДукхагIча даькъе цунах лаьца дар укх деношка завода партийни организаце отчетно-хоржамий собранс гулбеннача коммунистий къамаьл. Веаткъеи цаI КПСС членахи КПСС членалла ялх кандидатахи латт партийни организаци. БехтокхамегIа мел йолча балха участкашка партийни группаш я вIашагIъехка. Цар тIахьожам а лоаттабу, хаьдда лостам а тел балха. Из иштта дале а хIанз тIехьа дукхха моттигаш я дисциплина телхаеш. Собране къамаьлаш даьча коммунисташа юхьдухьала дийцар цу кхоачамбоацарех. Иштта, электрически участке берригача болхлоех хIара кхоалагIа волчо гIожа дисциплина толхаяьй, хIаьта верригаш а 27 саг мара а вац цига къахьегараш. Коммунисташа белгалдоахар участка начальника Ш. Элесханова наха юкъе кхетама болх эсала беш хилар.

Кхы дикагIа латтац дисциплинаца дувзаденна гIулакх коммунист М. Мамилов керте латтача автотранспортни гараже а. Ерригача заводе дисциплина толхаяьча нахах 15 процент бараш цу гаражера ба. М. Мамилов ше партгрупорг а ва ше кулгалдеча участке. Бакъда, водителашa цхьацца бахьанаш а доахаш болхлой сменаш хьаккхувлилга массехказза юкъагIдаьккхад. Из бахьан долаш дикка зе хиннад производствана.

Духхьал укх шера дIнба хача бархI бетта 31 моттиг нийсъеннай заводе дисциплина гIожа толхаяь. Из бахьан долаш балхара дIаваккха вийзав 7 саг.

Собране къамаьлаш даьча коммунисташа ни. Корзевича, Алероева, Баракиева, Симинихина дувцар партийни организаце, администраце дисциплина толхаерашкара доагIар хьадехац, яхаш.

Цунна къаьгга тешал деш дукха масалаш кхийлар цар. Профилактика совете кхозза дийцад слесара Зайцева корта бохабу малараш меларах дола дош, иштта массехказза дийцад болхлочун И. Ахматукаева дош а. Алкоголизма духьаларча дарбан учреждене уж ши саг дIахьожавара гIулакх мела дитарах хIанз а тIехьа корта бохабу малараш мелаш гучабаьннаб уж нах халкъа тIахьожамхошта.

Цу дерригача кхоачамбоацарех дувцача хана дика хоалу заводе профилактика совето, новкъостий судо, кхыча общественни организацеша шоай болх тесса лелабелга, хIаьта партбюрос цар балха лерттIа тIахьожам ца лоаттабелга.

Комсомола балха лостам телац партбюрос. Из иштта долга кхетаде хала дац дукха комсомольцаши кагирхойи укх тIеххьарча хана заводера дIабувлилга зийча. Кагирхой самукъадаккхара цхьаккха тайпа спортивни мероприятеш, художественни самодеятельность яц заводе болх беш. Шера ши-кхо собрани йнча чакхбаьнна лоархI заводa комсомольски организаце ший болх. ХIара шера кIезиглуш латт ВЛКСМ мугIарашка кагирхой хьайбелра. Кагирхой къахьегампара безам совбаккхара деш хIама дац. ТIемей къахьегамеи ветеранашца кагирхой вIашагIкхетараш вIалла чакхдоахаш дац.

Цу дерригача кхоачамбоацарий ларда тIа хьахилар дукха ха йоацаш завода ши комсомолец корта бохабу малар а менна, урсаш а детташ шоайла вIашагIлатар...

Дисциплина во хиларца къаьстта белгала я завода чуйоагIа Карабулакера производственни участок. Укхаза болх беча 50 совгIача сагах укх шера 32 сага дисциплина толхаяьй. Цул совгIа завода доккха материальни зе даьд цу участкерча наха. Дахадаьнна моттиг йоацаш дайнад участке вIашагIбеллача гIонна болча боахамера ялхайтта бежан. Из а бехктокхам мелбалийтарах, дисциплина толхаярах хьахинна хIама да. 8 эзар гаргга сом зе хиннад завода из бахьан долаш.

Цхьан дешаца аьлча, коммуниста хоадам боллаш дийцар кхоачамбоацарех, уж дIадахара наькъаш белгалдаьхар. Шоай низи хьинари оарцагIдаккха лаьрхIар цар КПСС XXVII съезда дикача толамашца накъабэхара.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

БОЛХ А БУ, СА А КЪЕРД

Са тоссача хана команда лу:

— ХьалгIовтта!

Хургбола сварщикаш, каменщикаш, столяраш бийша бадачара уралелх. Царна новкъа дац дохк а IуйрийНа хула тхир а. Столове хIама диаьчул тIехьагIа Гудермесски района «Джалка», «Белореченский» совхозий баьцадаараши комсаши тIайолча бешамашка автомашинашца дIаболх кагий нахи мехкарийи.

Цу совхозашка болх беш кхо бIаь гаргга дешархо ва. — йоах Гудермессерча СПТУ директора заместителa Хатаев Александра. — Царех хIараваp дийнахьа 300 килограммага дIакхоачаш баьцадаараш е комсаш хьаяха езаш ва. ЦаIи ахи норма кхоачаш а еш къахьег кагийча нахеи мехкарашеи.

Каьхат хьа а ийца даьча балхий итог е Iохайра А. Хатаев. Цун даннех 19 сентября сварщикий курсашка багIараша 20 тонн яьхай комсаши помидорашн, хIаьта каменщикаша — 21 тонн.

Эггара дикагIа къахьегарий цIераш яха тхона аьнна оаха дехар дича производственни дешара мастераша З. Дашаеваси Р. Хожаеваси аьлар:

— Штукатурийи каменщикийи курсаш йоахараштa юкъе белгалбаьннаб Абдурзакова Зулай, Филина Светлана, Тайсумова Шукран, Мажиева Марета, Матаева Асл, Матаева Роза, Исрапилова ПаьтIамат.

Сайре хьатIакхаьчача городке хьагуллу дешархой, хьалсог лампаш. Укхаза дешархошка сакъердийташ хул художественни самодеятельносте дакъа лоацаш бараш, арахец пенгазет. ХIаьта цхьа бийса дIайоадац цига ловзар ца деш.

В. МУСОСТОВ.

СУТАШ ТIА: 1. Гудермессерча СПТУ-24 дешархо Исрапилова ПаьтIамат.

2. Цу училища дешархой (аьрдехьара аьттехьа) Филина Света, Тайсумова Шукран, Матаева Роза.

З. БАТЧАЕВА сурташ.

IилманIтехнически прогресс сихъяра, производства культура лакхъяра наькъагIа

БИЗЗА ПАЙДА ЭЦ

СССР мехкдаьтта промышленноста Министерства решенех опытно - хьокхама яр санна лаьрхIаяр Грозненски бурув тохара балхий управлени. Экспериментаца дерхIаш хиннардар, цу управленена эггара дикагIа йола техника а енна, бурув тохареи бурув деттара балхаш вIаштIехьдахареи даькъе тIеххьарча хана Iилманна карагIдийнарех пайда а ийбеш, кхаь шера кIоарга бурув тохача коммерчески сухал цкъаи ахаззеи - шозза лакхъяр. Керттерча даькъе, толаме чакхъяьлар эксперимент.

1984 шера керда техника юкъейоалаяро енна экономически эффект 900 эзар сомал совъяьлар. Лакха экономически эффект яла еза укх шера а.

Даьхача технико - экономически хьокхамашта яьча анализо хьагойт, 60 процентал совгIа йола понтервальни программаш толаме кхоачашъяь хилар. Из хIама деш кхаьчар плана тIа белгальярий боарамерча е совгIача бурув лаьттах Iочудахара коммерчески сухалашка. Из дир дикагIа йолчеи дукхагIа яхаргйолчеи опорай конструкцеш йолча опытни остаех пайда ийбе таро хилара, бурене режимашта оптимизаци яра, остана йизза отработка е таро луча ротора момента индикатораш юкъейоалаяра, «скважина - пласта» системе дифференциальни давленена регулировани ярца бурене технологех пайда ийбара, РК колонна гидравлически ударни механизмаши разъединителаши юкъекхувлара чотах.

Иштта, духхьал 1984 шера йиш хиннай, компановке гидравлически ударни механизмаех пайда а ийбеш, 5 эзар метр совгIа кIоаргал долча скважинашка 12 чоалхане авари ца хилийта. Цунца цхьана, эксперимент еш латташ хьакхаьчар, нагахьа санна коммерчески сухал лакхъяра декхар комплексно къоастаделга Iалашдаь хиннадале, дикагIа хила йиш йолаш йола результаташ. Масала, дикагIа йолча порода йохаеш йолча инструментех пайда ийбеш, буровой оборудовани хила ма еззара ца хилар бахьан долаш цу инструменташта Iалашъянзар цар балха ма эшшара йола режимаш.

КIезига яцар экспериментальни деча балхех хьахулаш дар отрицательни хулаш моттигаш. Из цу сахьате Iаткъар предприяте технико - экономически финансовии хьокхамашта. Юхахьахулараш цу тайпара хилча опытни балхаш дарга дIадахар ерригача предприятена а, къоастадаь аьлча, бурув деттача бригадашта а хулаш дола зе дар. Ишта нийсделар гIулакх № 1 йолча (Кулары) № 155 йолча (Правобережная) скважинашка. № 155 йолча скважине кальций бромида маркхал чубахийтача перфоратораш (мехкдаьттеи гази хиларах йола даннеш хьаэцара тIоа бохабеш йола приспособлени) кхача езача моттиге, кхоачаш кIоаргга Iочуяхийта магандзар, хIана аьлча маркхал бикъбелар. Из бахьан долаш 12 дии-бийсеи даькхар цо болх бергбола хIама де гIерташ. № 1 йолча скважине ствол лаьрххIача тайпара вертикаль йолаш хилийта маганзар, из сов гоама хиларах скважина бурув юхатоха дийзар.

Бурув деттача нийслуш долча кхоачамбоацарий бахьанаш дуккхача даькъе технологически рекомендацеш кхоачаш ца яр, ремонтнии гIонна долчеи белхашта аварешиосложненеши дIаяхара дуккха ха йоаяр дар. Цу дерригнеша бурене коммерчески сухал лохъю. Ер да масал. № 158 йолча скважинана бурув тохаш (Правобережни майда) духхьала лохерча майкопах чакхбоалаш 1775 сахьат хилар производительни йоаца ха (календарни ханах ах хинна а Iац из). ХIаьта нагахьа санна оборудованена яьча ремонто лаьца 445 сахьат, кийчояра-гIонна долча балхаша лаьца 2183 сахьат цунна тIатехача, гуш хургда, бурув тохара коммерчески сухалаш лакхъяра резерваш мичара леха еза.

Амма лоархIаме да, опытно-хьокхама управлене коллективо кхетадаь хилар шийна хьалхашка латта декхар бурув деттара балхаш техникаца Iалаш а даь, творчески къахьегар долга. Управлене хьалхле лелаеча специалисташа И. Асеева, Н. Головенкос, Ю. Никитина, кхыбараша доккха дакъа лоац техничо-экономически хьокхамаш тоадеча, хаьдда йола предложенеш тел, къестаянза йолча проблемашта теркам тIа а увзаш. Болх беш ба тIеххьарча шин шера 484 эзар совгIача сома маьха экономически эффект енна йола 113 предложени енна рационализатораш. ДикагIа бола рационализатораш лоархIаш ба управлене инженераши болхлойи бола Ш. Х. Дагиров, Ю. Г. Аббасов, А. М. Заринский. Керда техника юкъейоалаярах хьахиннараш дика да. Пятилетка йолаелча гIоне лоаман породашта теха бурув 133272 метр да, план 132100 метр хиннача. Цу юкъа хьал а яь тохкам баьб 41 скважина, план 33 хиннача, царех промысловикашка дIаеннай 30. Бурув деттара балхашка дIадодар лохденнад 2,98 миллион сома боараме, 98 эзар сом балансови пайда хиннаб. Уж толамаш доахача доккха дакъа лаьцад В. Тапсаев, С. Хажахмедов керте латтача бурув деттача бригадай коллективаша.

Укх шера 8 бетта йола бурув тохара план 103 процент кхоачашъяьй. План 17950 метр хиннача 18491 метр лоаман породах чакх а доаккхаш техад бурув. Къахьегама овсарле, сага кхоачача метраш лаьрхIача, 106,3 процент хул.

Цунца цхьана кIезига яц бурув деттарий балхаца лакхе йийцарел совгIа йола резерваш. КIезига хилац цар авареш, брак ю. ДIаьхалц авралаш, хила еззача боараме яц планировани. Карарча шера июли августи бетташка, масала, дийтта дени йийтта буси цхьа метр бурув тоханзар управлене. Цо тешал ду скважинаш хьалъяра планировани эсала еш хилара, болх дерттIа вIаштIехьбаьккха ца хилара.

Ханах йоккха процент дIалоац гIонна долча балхаша, хIаьта уж холуш кIезиглуш а дац: 1983 шера 20,5 процент лаьцар цар, дахача шера — 21,1 процент, хIаьта укх шера бархI бетта — 19,2 процент. ГIонна долча балхех доккха дакъа дIалоац скважинаш йиларо.

Бурене керда техникеи технологии юкъекхувларо дIадех бурув деттараштa къахьегама керда методаш йовзийтар. Укхаза боккхача лоархIаме я массехк шу хьалха вIашагIъехна хьалха латтача опыта школаш, хьехара кхы формаш. Цхьабакъда, тIеххьарча хана хан-ханнахьа хилац занятеши хьалха латтача опыта школашка (кулгалхо коммунист А. М. Заринский). Цу тIа а инженерно-технически болхой а дилла хилац бригадашка болх берий профессиональни боарам лакхбара цIенхашттa теркам тIабоахийташ.

Е. МАЛОВ, «За нефть» яхача газета болхло.

Йоакхо ярга хьежжа

Сайрийна пхи сахьат доалаш латт. «Грознефтеоргсинтез» производственни объединенена чуйоагIача ремонтно-механически заводе чакхйоалаш я аргIанара балха смена. Йистеяьннай из. С. Куклин керте латтача котельщикий бригаде а. Бригадера нах гуллу шоай тхьамадана юхе.

— ХIа, кIантий, — оал дIа хьа а хьеже бригадира.— хIанз вай нек деча бассейне самукъадаккха дахача бакъахьа да, дика къахьийгар массане а.

Саг цецвала хIама дац укхаза. Заводчаший доалахьа бакъа пар бола бани, нек ду бассейн, теннисах, шахматех, шашкех ловза залаш я.

— Из дерригa а бакъда, — йоах котельщикай бригадира С. Куклина. — Кхы чам болашагIеи дикагIеи кхача мичахьа кийчбергба тха заводской столоверчул сона-м хац, —оал цо.

Заводе дIа мел хьежача гуш да наьха салаIара хьалаш тIехдика вIаштIехьдаьхалга. Цул совгIа, ханханнахьа хьа а кхухьаш, болхлошка йохк тайп-тайпара кхачан продукташ. Царех да маша даьтта, дулх, колбасни изделеш, кхыдараш. Цудухьа шоай йоакхо ярга хьежжа болх а бу ремонтникаша .Дуккхача хана денз ший производственни декхараш даим яхар санна тIехкхоачашдеш хьайоагIа завод...

Акоп Хачатрян арматурни цехе мастер ва. Завода комсомольски организацена керте латт из. Везткъа совгIа комсомолец ва цо кулгалдеш. Тха предприяти йоккха ца хиларга хьежача дукха кагирхой ба тхо долча, йоах Хачатряна. ВЛКСМ бюро администраце новкъосталца заводской клубе чакхйоах салаIара сайренаш, диспуташ, лекцеш еш, беседаш ю. Укхаза вIашагIъелла я «Вариант» яха вокально-инструментальни ансамбль. Цига дакъа лоацараш а къона ремонтникаш, слесараш, токараш ба. Ансамбла кулгалхо электросварщик С. Миргородский ва.

Дуккхача наьха хьинари низи ийшар из дерригa хIамаш дара. Къаьстта дукха къахьийгар завода директора Бобрышев Алексей Ивановича. ХIанз пхезза-ялхазза гаргга кIезигденнад кадраш хувцалулга, ерригa технологически оборудовани кердачунца хийцай, арахецача продукце боарам шозза лакхбеннаб. Укх тIеххьарча шерашка объединене промышленни предприятешта юкъе социалистически яхье котъювлаш хьайоагIа из.

—Къахьегача наьха дукхагIа уйла е гIерт тхо. Нагахьа санна мел эшача хьалашца къахьега нах Iалашбича царгара майрра болх а хьабеха йиш я, цунга хьежжа хьокхамаш а лакхлу. Массехк шу хьалха заводе чIоагIа тоъаш яцар наха чубаха квартираш. ХIаьта дукха ха йоацаш ший болхлошта лаьрхIа цIа хьалдир заводо. Цхьабакъда, дерригa а тха дика да аьлча, нийса хургдацар. ХIанз ма хетта балха хьалаш вIаштIехьдаьхадац аьшкбетони изделеш хьаеча участке тишъенна, кердачарца хувца езаш дукха механизмаш я,—дувц директора.

Укх шера хьалъяь йистейоккхаргйолаш я волейболах, баскетболах ловзара спортивни майдаш.

Лакхе вай белгал ма даккхара боккха теркам тIабохийт укхаза производство технически эргаяккхара. Духхьал укх тIеххьарча хана дикка кердаяьккхай завода станочни парк. Кердача, низ дукхагIа болчарца хийцай кранаш. Котельно - сварочни участке оттаяьй керда сварочни агрегат. Из бахьан долаш балха операцеш массехказза сихагIа чакхъяха аьттув баьннаб, цунга хьежжа лакхъеннай къахьегама овсарле а.

ХIаман кхом бара а чIоагIа йоакхо ю укхаза. Масала, ЖБИ участке цемент кхоьра боарам 5 процентага дIакхаьчаб. ХIаьта кердача шера из кхы а шозза лакхлургба. Цу тайпара металл, электроэнерги, бийдал кхоеча а дикка ка яьннай ала йиш я заводчаний.

Дикача хьокхамашца чакхбаьккхаб завода коллективо дIабаха бутт. Планал совгIа арахийцай 3 эзар сома маьха продукци. паччахьалкхеи план 112 процент кхоачашъяьй. Шоай толамаш цар хетаду КПСС XXVII съезда.

З. АЮБОВ.

Соахкарчул дукхагIа

Декхарех дика лоархIабеш хьабоагIа укх шера «Малгобекский» совхоза хьайбаш леладераш. ТIеххоачашъяьй Даьхенна шура дIаллара бархI бетта план. Гарга ба кхаь квартала яр е а.

Совхоза кулгалхой къаьстта гIадбугаш да шура соахкарчул дукхагIа йоаккхаш хилар. Масала, хIанз хIара кхоабача Iаттагара дийнахьеи буси 5,7 килограмм шура йоаккх. Из я соахка укх хана хинначул 2,7 килограмм дукхагIа. Паччахьалкхенна дIалучох 90 процент цхьоалагIча сортах я.

Мишта карагIдаьннад совхоза къахьегамхошта из толам баккха? Цу хаттара жоп луш совхоза директора Апазов Шамхана дувц:

— Доахан кхабара къаьстта йоакхо ю оаха тIеххьарча хана. ХIанз, Iатта шортта моша доакъар тел. Цхьа хIама да тхона новкъарле еш. Концентратех муж бу оаха ферме. Цо, цкъа-дале, дикка тIакхетийт шура, шозлагIадале, лакхъю цуи хьоанал а. Цхьабакъда, муж кийчбе вIаштIехьдалац цкъаза хий ца хилар бахьан долаш.

Хьайбаш леладераштa доагIа ахча йоаккхача шурайх тийша да. Цудухьа из аласамъяккха йиш хулийтаргдола хьалаш вIаштIехьдаьхара низ дIакхоачар ду. Оарц доаккх ший ханнахьеи тоъали доакъар, кхы мел эшар хьагIа ца деча. Доярката, скотникашта товр де гIерташ къахьег доакъар хьатIакхухьаш волча механизатора Чантиев Майрбека. ХIаьта цо деча геттара раьза эз ферма заведующи Еские Майрам.

Ма хулла дукхагIа шура яккхар дукхьа доярката юкъе яьржача яхье хьалхи я Узиева Хесипат. ХIара кхоабача Iаттагара шура яккхара шера план бархI бетта кхоачашъяьй цо. Кхы а 33 килограмм яьккхача шера план кхоачаш хул Чантиева Маккий. Царел тIехьа ца йиса гIерташ къахьег къонача доярка Пешхоева Хеде а.

ХIанз аханарча лагере да совхоза доахан. Шелъялалца уж цига леладе дага ба боахама кулгалхой. ХьацIа а доаладаь чусовцадаьчул тIехьагIа а, ма эшша моша доакъар телаш уж ноябрь бутт чакхбаллалца кхаба йиш хургйола гIулакх дэьл совхозе. Рапс чуийцачул тIехьагIа 170 гектара тIа хьажкIаш дIайийнай. Дика дегIайоагIаш я уж хIанз. Доакъар дукхагIа хилийтара царна тIа кхы а гелараш дувргдолаш да.

Йол, сенаж планал дикча дукхагIа кийчьяьй укхаза укх шера. ТIатеIIа йоллаш я силос а. Цунна лаьрхIа хьажкIаш хьокхаш геттара дика къахьег «Госкомсельхозтехника» Малгобекски отделенерча механизатора Коттоев Назира. Шиъах балха норма ца еш цхьа ди дIадахийтац цо.

Планага хьежжа 4500 тонн силос кийчъе шоай низ дIакхоачаргхиларах шек бац совхоза кулгалхой. ХIаьта духхьал хIанзле Iалашдаь доакъар да хIара хьайбала 22,1 центнер доакъара единицага кхоачаш, е соахка хинначул 6,2 центнер дукхагIа. Кхы а 400 тонн доакъара свеклаш, ябакхаш кийчъергйолаш я.

Сихдаь дIахьош да ферма помещенеш тоалра балхаш а. Лазараштa духьала молхашца дезинфекци е мара ца езаш, кхы мел эшар даьдаьннад.

М. ХАМАТХАНОВ.

«АвтоВАЗ» яхача производственни объединене коллектива почин хьал а лаьца, Ульяновскерча цIеной дераша хьатIадоагIача пхе шера доккагIа дола декхараш тIанийцад. ЦIенош деча комбината болхлоша дош деннад хьалха латта кассетно-конвейерни технологи караерзаярей ЭВМ новкъосталца производствана управлении ю система юкъейоалаярей, хьалъеш йолча объектай производственно-технологически комплектаци эргайоахаш тоаяра чотах ерригa а лаьрхIача 500 эзар квадратни метр чуIе моттиг йола цIенош шера эксплуатаце дIададарга диллача XII пятилетка чакхйоалача дIакхача, вешта аьлча чуIе цIенош хьалдара объем 1985 шера боарамца нийсйича 56 процент йоккхагIа хилийта.

Доккхийча доакъоех цIенош ду № 2 йола, Ульяновски цIенош деча комбината чуйоагIа завод — хIанзарчар тайпара предприяти я панельни зданей доакъош кийчдара чакхъяьнна технологически цикл а йолаш. Заводе кийчъяьча вIашагIхеттача аьшкабетонах хьалдеттача цIеношка тахан 60 эзар совгIа ульяновцаш бах.

СУРТА ТIА: КПД-2 завода кийчача продукце складе. ТАСС фотохроника.

ШУРА ТIАЕТТАЛУ

Назрановски района «Экажевский» совхоза бархI бетта паччахьалкхенга 510 тонн шура ехкай, планагIа йохка йоагIар 430 тонн йолаш. Толаме къахьег сентябрь бетта а. ХIанз хIара кхоабача Iаттагара 6,7 килограмм шура йоаккх цига. Из дIадахача шера укх хана йоаккхаш хинначунца нийсйича 1,6 килограмм дукхагIа я.

Шоай планаш толаме кхоачаш а еш дика къахьег доярката Оздоева Золовбана, Алиева Умакулсума, Картоева Субара, Аушева Азас, Iаьсий леладераша Альтемирова Iабадата, Булгучева Мовлатхана, Картоева Дашус.

С. СУЛТАНОВ.

«ПРАВДА» ГАЗЕТ 1986 ШЕРА

«Правда» газет — КПСС Центральни Комитета орган. Из вIашагIделлад 1912 шера 5 мае цун эггара хьалхара редактори публицисти хиннача В. И. Ленина. Эзар совгIа ленински болх кепатеха арабаьккхаб цун оагIош тIа.

Газета чулоацаме 1986 шера керттера фу хургда? Шоана ма хой, 1986 шу советски наьха вахаре къаьстта ший тайпара деза хургдола. 25 феврале ший болх дIаболабергба КПСС XXVII съездо. Цо тIаэцаргда лоархIаме документаши соцамаши.

Ховш ма дарра, съездо тIаэца еза КПСС Программа керда редакци. Газето кийчъергйолча теоретически статьяш тIеи политически беседашкеи деш дола къамаьл Коммунистически парте кулгалдареи лостам телареи даькъа, хIанзарча эгапе цун экономически социальнии политика хьакъехьа, социалистически демократи дIахо дегIайоалаяра, кхыча актуальни проблемай хьакъехьа хургда.

Парте декхар оттаду 80-гIа шераш чакх а далалехьа мехка халкъа боахаме эффективность лакхъяра, цун дерригача доакъошта интенсификаци яра даькъе овлангара денз хувцамаш де. Цудухьа «Правда» ший декхар лоархI халкъа боахама тайп - тайпарча доакъошка йоккхийча экономически экспериментий лоархIам тар ма лу кIоаргагIа хьабеллилга, Iилманеи техникаеи карагIдувлараш производствана юкъекхаьхарга халдаиза хьежилга.

Редакцега ухача письмош тIара гуш да, партийни строительства опыт, партийни организацей балха практика газета оагIош тIа шерагIа ювцилга чIоагIа дезаш газет дешараш хилар. Из царна ловр кхоачаш а деш, редакце дIахо а шерра ювцаргья юххьанцарча организацей коммунистий авангардни лоархIам дIахо лакхбара актуальни проблемаш. ХьалхагIа а санна газета тIара йоккха моттиг дIалоацаргья боахами культуреи дегIакхувлара, партийни кулгалдарах, партийни кулгалдара стилахи методехи йолча материалаша, кадраща беча балха, дисциплина лакхъяреи доагIар дизза хьадехареи, тIайийца решенеш кхоачашъяра лоаттабеча тIахьожама, критикеи самокритикеи дегIайоалаяра, берригача идеологически балха лоархIам айбара дешаша.

Редакцега кхухьийтача дуккхача письмош тIа могаду къахьегамхошта образовании коммунистически кхетами балара, Iилмеи культуреи, литература а искусство а дегIакхувлара дешай уйла чIоагIагIа елга, гIулакхаш деча сферерча. халкъа здравоохраненерча хьала халдаиза терко елга. Газет дешараша могаду иштта морально - этически тематика а халданза уйла елга, бюрократизмана, социалистически доалахье йоаяра духьала майррей тIагIерттаи выступленеш елга. Уж положенеш а иштта 1986 шерарча редакце планашта юкъехьоргья.

ХIара денна газета тIара шин оагIол кIезигагIа йоацаш моттиг лу дунеи халкъашта юкъерча дешаех йолча материалашта. Газето 1986 шера хьалхагIа а санна, пропаганда ергья КПСС-еи Советски паччахьалкхени машар безача арахьарча политикана, дIахьокхаргда дунеи общественни мнени вIаштIехьъялара цо мел чIоагIа воздействи ю. Редакце чIоагIагIа уйла тIайохийтаргья вежарашка долча мехкашка социализм хьалъяра опыт ювцара, дунеи халкъашта юкъера коммунистически болхлойи болам, халкъаша лоаттабу къамий-кортамукъален къовсам дегIаахара, империализма политикеи идеологии хьагучаяхара. Къаьста терко ергья информаци оперативни хилийтара, материалий контрпропагандистски лостам чIоагIбара.

«Правда» цхьаккха а номер араялац, ма дарра аьлча, къахьегамхой письмош доацаш. ДIадахача шера ах миллион письмош даьхкар редакцега. Царех массехк эзар кепатеха арадаьхар, воккхар выступленеш яра лоархIаме темаш хьалхальхар, цхьадараш сводкашка гулдаьд, йоагI-йоагIача инстанцешка дувцийтеи кхоачашдайтеи дIадахьийтад. Газет дешарий письмощца массе оагIорахьара беш бола болх 1986 шера а дIахо бергба. ХьалхагIа а санна араяха лерхI «Газет дешарий письмош», «Газет дешаращца дIаюха кхухьийта каьхаташ» яха полосаш.

«Правда» издательства арахец 10 цIи йола газеташ, 30 цIи йола журналаш. Цкъа арадоалача газетий тираж 41,1 миллион экземпляр я, журналий — 85,4 миллион, книжкаи брошюрайи ерригa тираж — 103,7 миллион экземпляр. Цкъа арадоалача «Правда» тираж» — 10 миллион совгIа экземпляр. Из дода Советски Союза ерригача союзнии автономнии республикашка, краяшкеи областашкеи, 150 совгIча доазол дехьарча мехкашка.

Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхошта дукхадеза шоай ленински «Правда». Укхаза духхьал лздара тираж 30 эзар экземпляр совгIа я. КПСС ЦК «Правда» яхача издательства арахецача газетий 120 эзар экземпляра кулгаш яздаьд, КПСС ЦК журналашта — 20 эзар гаргга экземпляра.

«Правда» оагIош тIа кепаеттача материалех шоай балха тIа хьинаре пайда эц Советски района партийни организацерча коммунисташа. Укхаза 100 коммунистах 85 коммунисто, Назрановски районе — 77, Шелковской районе — 75 коммунисто язду «Правда» газет.

Цу партийни организацеша «Правда» газетан КПСС ЦК кхыча изданештеи пропаганда еш а дIадоаржадеш а беча балха дикача опытах республика вокх районашa а пайда эцар ловра.

Газеташи журналаши язду общественни хьисапе кепайоазув доаржадераща балха долчеи дешачеи моттигашка, подписка дIайиеча пунктаьшка, «Союзпечата» агентствашкеи отделенешкеи, почтамташка а бувзама отделенешка а.

А. ГУНДЛАХ, «Правда» КПСС ЦК издательства Къулбаседа-Кавказски отделене заведующи.

СЪЕЗДАГАРА—СЪЕЗДАГА

ДЕША ТIЕХЬА ГIУЛАКХ ХИЛЧА

«Назрановский» совхоз тахан районе эггара дикагIчарех лоархIаш я. ЦхьайтталагIча пятилетке шерагара шерага тоалуш, дегIабоагIаш хьабоагIа из боахам, массаза а толаме кхоачашъю пачхахьалкхен планаш. Цхьабакъда, из толам ши-шегIа хьахниабац. Миштта вIаштIехьдаьлар цхьайтталагIа пятилетка йолалуча хана гIулакхаш геттара воча хьале а долаш, пачхахьалкхенна дукха зе а деш хьаенача коллектива хьалхалаттарий мугIарашка дIаотта? Цох лаьца да ер вай дувцар.

Эггара хьалха белгалдеккха дезар, керттердар. Боахама хьалхашка латтар къастае еза дукха проблемаш, кIезига дацар йоакхо е еза гIулакхаш. Цхьабакъда, совхоза хьайбай боахаме санна ийрча хьал цхьаннахьа а дацар: продуктивность геттара лоха яр, эсала лелабора Iул меттаоттадара болх. Детташ дола доахан, дукхагIча даькъе къаьна дар, доакъара база Iалаьмате эсала яр.

Цудухьа совхоза къахьегамхоша шоай керттера дехкар лаьрхIар хьайбай боахам тоабараи дегIабоалабаран дукхагIа теркам тIабахийтар. Из бехктокхаме участок тоаяра гIулакх шоай бе деллар боахама коммунисташа.

— 1982 шера КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюрос мога а яь, Назрановски районе тIаийцар хьайбаш леладар сихдаь дегIадоаладара программа, — яхаш дувц «Назрановский» совхоза партийни организаци секретара У. Мислаурова. — Из кхоачашъеча тха совхозо де дезачох лаьца хьайийла партийни собрани йир оаха. Цига коммунисташа хьадда предложени елар. Кхаь эгапах йийкъар программа: гIишлош яр, дикагIча фух дола доахан доаладар, тешшаме доакъара база хьаяр.

Из болх дIаболабир хьайбай комплексашка г а р а. Бакъда, лоацача хапа хьайбашта чуIе корпусаш хьаелта, атта гIулакх дацар. Цу тIа, цIаккха а ца яьча бесса дукха гIишлош яр хьалъе езараш. Цудухьа совхоза коммунисташа лаьрхIар цу деша цахаддаш партийни тIахьожам лоаттабе. ГIишлош хьалъеча геттара ира проблема а хинна дIааттар нах ца тоъар. ТIаккха мичахьара лохаргба болхлой? Юрташка болх хьабе нах болаш бар. Бакъда, бIаьсти хьа ма яьллинге а уж «дIаьха сом» даккха дIаухар. ЛаьрхIар уж юха совца а баь, совхозе балха хьааца. Коммунисташа боккха кхетама болх чакхбаьккхар царна юкъе. ДIахайтар СибарегIа доаккхаш дола ахча цар шоай цIагIа даккха таро йолга, нагахьа санна совхозе къахьега хьабоагIе. Дош делар, гIишлон материалашца уж Iалашбе. Нах тийшар. ХIаьта тIехьагIа дехке а балансар. Болаш бар хьабе ма могга болх, хьанйдора доккхий алапеш. ГIишлош еча вIашагIъеллар коммунисташ А. Марзабекови Р. Абадиеви керте а латташ партийни шин группа. Цар ханханнахьа хоам бора совхоза партийни комитетаген кулгалхошкеи гIулакхаш миштa лел, эшар хьадехар, моллагIа а проблема сихха оарцагIа а баьле къоастайора. Цу дерригнех боккха пайда баьлар. ВIалла дага ца хиннача бесса, лоацача хана (цхьан шера) хьайир нерда ши телятник, родильни отделени а йолаш, доахан чулоаттаду ялх корпус. Наьсар-Кертерча отделене доакъара йоккха цех.

Хьайбашта лаьрхIа гIишлош дIахо хьалъеш латт. ХIанз шеко яц гIишлонхоша шоай декхараш ханнахьеи лерттIеи кхоачашдергхиларах. ХIана аьлча, укхаза вIаштIехьдаьлар балхацара наьха безам совбаккха. ХIаьта толам баккхара керттердар из ма дий. Таханарча дийнахьа, сон сон дIаэца валар оаш, яхаш дехараш деш хьаух совхозе хьалха «дIаьхача сомана» тIехьабаьнна лийнна нах...

Укх тIеххьарча шерашка совхозо ийцад цIеча фух дола 900 бежан. Уж хIанз дебаш а боахама боккха пайда луш а да. Хургдацар, нагахьа санна царна хьадоаладаьча дийнахьа денз лерттIа доал даьдецаре. Ховш ма дий, цIеча фух долча доаханна ше къаьстта Iунал эшилга. ХIаьта из да а дар укхаза. Уж дерригаш цхьан метте — Аьлти-Юртарча ферме дIаоттадир. ХIана аьлча, цхьан моттиге леладича царна гIулакх де а аттагIа да.

ЦхьайтталагIча пятилетка шерашка боахаме овлангара хийцар доакъара база хьаяр гIулакх. Хьаькъалца чакхбаьккхар организационни болх. Совхозе вIашагIъеллар лаьрххIа доакъар кийчдеш йола шиъ бригадеи цхьа звенои. Царна хьакъдастайир эша техника, лаьтташ, дIабелар дикагIбола механизатораш, балха юкъайелайир коллективни подряд. Цул совгIа, укх шера вIашагIъеллар доакъар дIакхухьаш йола къаьстта транспортни звено. Цунна кулгалде оттавир дика организатор вола коммунист Оздоев Салингирий. ТIехдика болхло хиларал совгIа, цунах йоалл цхьаькха цхьа дика оамал: шийца къахьегача нахана Iимерза а цар хьашташта чIоагIгIа йоакхо еш а из хилар. Из бахьан долаш карагIдаьлар деррига доакъер хьайбаш Iаигара доахача моттигашка хьатIаоза. ХIаьта цунах совхоза дувца а ца эшаш боккха пайда баьлар: Кходир дукха доагор, балха ха.

ТIеххьарча шерашка хийцад укхаза доакъара культураш лелаяра гIулакх а. ДукхагIа кхее баьннаб рапс (400—500 гектар), цхьан шера тIаювла баьцаш (400 гектар). Дукха белок юкъейола культураш дукхагIа дIаюв хIанз. Масала, хьалхарча шерашка 200 гектар мара дIа ца ювш хинна люцерна карарча шера 800 гектара тIа дIайийра. Керла, хьалха цIаккха а ца даь хIама да карарча шера 200 гектара тIа доакъара сверлаш кхеяр. Уж кхыча доакъарца дIаяяь дIаелча, хьайбаша дика дIаюъ. Цунга хьежжа лакха хул цар продуктивность. Бакъда, доакъара культураш кхеира структура хувцарах баьнна эггара боккхагIа пайда ба хьайбашта цахаддаш моша доакъар лоаттаде вIаштIехьдалар. Из чIоагIа лоархIаме да боахама дукхагIдола доахан диззача шера чулоаттадеш кхоабаш хиларга хьежача.

Боккъонца вола коммунист валац ше болх дика хьабеш вар, аьнна. Таханарча хано цуигара дIадехараш доккхагIа да. Из хила веза ший бригада а меттел, ерригача совхоза а хьалхара дог лазаш, пайдане доацар дIадаккхаран кердадар балха юкъедоаладаран массаза а уйла еш, шийгара в нахагара а доагIар хьадехэш, инициатива йолаш. Цу оамалаша белгалвоаккхача коммунистах оал, из хьинаре вахара позици йола саг ва, аьле. Цу тайпара бола коммунисташ кIезига бац «Назрановский» совхозе. Са безам бар цхьа-ши масал доаладе.

Боахаме леладу дукха жа. Дуккхача шерашка уж дахкар бIаьсти йолалуча хана. ХIаьта тIаллайолалуча баьцашка доажаде ара ма доахий жа. Царца хул Iоахарий а. БIаьсти лаьтта тIаьда, шийла хул. Кагий Iоахарий сиха кIаьд а луш, касткаста цу шийлача лаьтта салаIа Iодувшар. ТIаккха царна пехкех а кхыдола а лазараш хулар, дукха довра. Цу деша чIоагIа сагото еш вар коммунист, жа леладеча ферма бригадир Костоев Султан. Юххера нийсса никъ корабир. Искусственни осеменени йир жа Iай дахкаргдолаш. Iай жа кошарашка латт, цудухьа Iодаь Iоахарий цамогаш ца хулаш дус. Цул совгIа, бIаьсти ялалехьа Iоахарий, дикка доккха а хул. ХIанз Костоев Султана метод берригача боахаме юкъейоалаяьй.

Е цхьаькха цхьа масал. Совхозе массаза а 1200 гектара тIа дIалувра генараш. Цхьабакъда, хьабоаккхаш бола хьувкъам геттара а лоха хулар — хIара гектара тIара 6 центнер. Цхьаькха а дар Iаткъаш, цхьан шера генараш дIадийнача лаьтташка шоалагIа ворхI шу даьлча мара юхава йиш яц. ХIаьта, агротехнико дIа ма деххара, цу культурана нийса севооборот лелаяра дукха лаьтта эш. Из вIаштIехьдаккха чIоагIа чоалхане хулар. Миштта тоадергда гIулакх? Фу дича лахбергба генарий хьувкъам? Цу дешай уйла еш бар совхоза механизатораш, специалисташеи кулгалхойи.

...ХьатIакхоачаш яр 1983 шера совхоза отчетно-хоржамий партийни собрани хила еза ха. ХIара коммунист кийчлуш вар цунга. Иштта кийчлуш вар механизатор, коммунист Бузуртанов Сабарбик а. Цудухьа даьссача кулгаца ванзар из цу собране. ХьалхагIе а экономически расчеташ а яь, цо коммунисташ тешабир генараш дIадув лаьтташ нийсса ах кIезигде дезилга. ХIаьта коммуниста ечна предложени тIаийцар отчетно-хоржамий собране. ТIехьа тIадоагIача шера 600 гектара тIа мара дIадензар генараш. ЛерттIа доал царах чуийцар хьалха 1200 гектара тIара эцаш хинначул дукхагIа генараш. ХIаьта боахама цох баьнна пайда боккха хилар.

Боахама гIулакхаш дика лелар дувзаденна да партийни комитетои совхоза кулгалхошеи юкъарча звено специалисташ, лоацца аьлча, кулгалду кадраш кийчъелгеи балхаш тIа дIанийсъелгеи хьаькъалца леладарца. Шерра даьржад укхаза дикагIйолча участкай кулгалхой тIехьаюсача дIахьежабар. Масала, совхоза гIулакхаш юхатеттачарех яр Баркукински отделени. Къаьстта во хьал дар тракторни бригаде. Цу деша эггара хьалха бехке вар отделене управляющи. Цудухьа лоха яр дисциплина, механизатораш дукха леткъар. Бакъда, гIулакхаш хувцаделар кулгалде коммунист Евлоев Хьасан хьожавича. Цо лоацача хана йоагIа порядок оттайир тракторни бригаде, дIахайтар хабараш а дувцаш, хIама, хьа ца деш лелараш балха тIа бутаргболцилга. ХIанз из отделени совхозе дикагIчарех лоархIаш я. Цхьа механизатор венавац шоай кулгалхо вова, аьппа латкъа.

ТIеххьарча хана совхозе дукхагIа баьннаб кагирхой кулгалде увттабе. Соахка духхьашха ялата лаьрхIа хьажкIаш кхееча звено звеньевой оттавир механизатор Мержоев Владимир. ХIаьта Владимира шийх бенна тешам боа а банзар. ХIара гектара тIара 40 центнер фуалъяьха хьажкIаш яьхай на керте латтача коллективо. Даьчох кхоачам баь а ца Iеш, карарча шера из хьокхам шозза лакхагIа хилийта лаьрхIад Владимира. Иштта толамаш доахаш хьайоагIа къона звеньевойс Ужахов Мусас кулгалду коллектив а.

— ХIаьта а къона специалисташ, механизатораш кийчбара болх ма хетта дика лелабац оаха, — йоах У. Мислаурова. — Цудухьа партийни организаце лаьрхIад юртарча кагирхошца дукхагIеи чIоагIагIеи бувзамаш лоаттаде, массово - политически мероприятеш чакхйоахача царна новкъостал де, механизатора, доярка профессей лоархIам кагирхошта юкъе айбе, царех лаьца дукхагIа дувца.

Таханарча дийнахьа совхозе я ялх цеховой партийни организаци, 9 партийни группа. Цул совгIа, лоархIаме юртбоахама кампани дIахьоча юкъа кхы тIа вIашагIъехк ханна йола партийни группаш. Из боккха низ ба моллагIча а коллектива гIулакхаш дика лелара. Ба, нагахьа санна, хьахта тIа а йоацаш, ма дарра, уж болх беш яле. Цунах дола къаьстта тешал — тахан вай бувцаш бола боахам.

ДукхагIдолча хьоккхамех хIанзлехьа цхьайтталагIча пятилетка планаш кхоачашъяь баьннаб «Назрановский» совхоза къахьегамхой, свеклаши коартолаши пачхахьалкхенга йохкара пхе шера план соахке а кхоачашъяьй. ХIаьта шурен дулхи дохкара план 25 декабре кхоачашъе лаьрхIад, цу денга планал тIех 35 тонн дулх дIачу а луш. Иштта накъаболх уж КПСС XXVII съезда.

Цхьаькха цхьа хIама а да белгалдаккха дезаш. Боахама къахьегамхоша лаьрхIад съезда хьаеллаш 1986 шера хьалхарча квартала пачхахьалкхенга дулх дохкара плани шин бетта шура йохкара плани кхоачашъе.

Х. ШАДИЕВ.

№ 18 йола «Агитатора блокнот»

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела «Агитатора блокнот» яхача журнала аргIанара номер хьаеллалу СССР Конституце денна хетаяьча «Советски общества цхьоагIо чIоагIъяр» яхача Грозненски мехкдаьтта института КПСС исторе кафедра доцента Г. Овчарова статьяца.

1985 шера 6 октябре вай мехка белгалдоаккхаргда хьехархочун Ди. «Вераштa дIател дог» яхача очерка тIа дувц СССР просвещене отличниках, г. Грозненча № 3 йолча юкъерча школа хьехархочох - математиках Л. В. Воронинайх.

«Агитаце ерригача средствашца» яхача корреспонденце тIа дувц профессиональни цIей — юрта боахама болхлой Ди дездара «Шалинский» совхоза, 1 Мая цIерагIча колхоза къахьегамхой гIулакхехи йоакхонехи.

«Агитаце практика» яхача рубрикана кIал кепатеха я В. Денисова — А. Шерипова цIерагIча ГНПЗ партийни комитета секретара «Цхьаккха дош ма дуталда терлал ца деш» яха статья, «Наумкинай балха гIулакхаш» яха зарисовка.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ГДР. Кемаш тIехь - тIехьа дукхагIа чакхдувлийта низ кхоач Ростока — республика «форда коанаIарий». Балтийски форда йистерча цун йоккхагIйолча порта. Карарча пятилетке Ростоке дикка йоккхагIа хиннай контейнерни мовхьаш тIадувтта-Iодоассаду мощносташ, мовхьаш тIадувттараи Iодоассадараи управлени ю электронни система юкъейоалаяьй. Балха ритм сихъе дагахьа порта къахьегамхой безам ба укх шера эггара дукхагIа — дерригаш а лаьрхIача 20 миллион тонн мовхьаш тIадоттеи Iодоассадеи.

АДН—ТАСС сурт.

Сага бокъонех дола бакъдар

«АМЕРИКАНСКИ ВАХАРА ХЬИСАПАХ» ДIАКЪАСТА ЙИШ ЙОАЦА ХIАМА

«Цо шийн рузкъа мелла совдоахе а, къел кIезиглуш йоацача, зуламаш кхыметтел баха нах бебарал а сихагIа совдувлача социальни система тIомарах летар цхьа айп хила дезаш да». ДIалхача бIаь шера К. Маркса аьнна уж гениальни дешаш, хIанзарча хана а чIоагIгIа теша а веш бакъду капиталистически мехкашка хIара денна долаш дараша. ХIаьта къаьстта массе а моттигерчул къаьгагIа США масало. Цу эггара бIаьхегIболча капиталистически мехка геттара чIоагIа дегIайоагIаш латт къел, моцал, чубаха моттиг а йоацаш лелаш бола нах. Официальни статистиках, 1979 шера денз 1983 шерага кхаччалца йолча хана 8,4 миллион саг тIакхийттав къеча наха, бIарччача Швейцаре баха нах миссел ба уж. ЦIогIа детташ йолча роскошаца, бос лепача рузкъаца вIалла товш а мичий ишта къел. ХIаьта дерригача американски халкъага керда «дошо бIаьшереи» «берригача нахага мел эшар долаш йола паргIатон» кхоачийтаргйола ше яхаш президенто деча доккхийча къамаьлаша алхха кхы а чIоагIагIа бIарга а гойт гуча а йоах даькъазабаьхарашка кхаьча халои гIайгIеи, уж кхы а уйлах бохабу. Белггала уж айпе гIулакхаш да къел, балхазле, бокъо йовр, низаш дар саго сага эксплуатаци еш йолча система ше хьадеча США а кхыча капиталистически мехкашка а деш дола зуламаш совдоахар. Дукха бе болх боацаш биса нах тIалатта Iалап бахьан долаш дикага даха дог а доацаш бисача зуламаш де болалу.

Буржуазни кепайоазоно белгалдоах, нах боабар, дарех чура хIамаш кхахьар, нах бовхар, низагIа кхалнах лелабар, къоалаш, коррупци, бандитизм санна дола къаьстта кхераме зуламаш тIа-тIа дукхагIа деш хилар. ХIара 49 секунд массазайоала моллагIчоа яь а цхьан сага нападени ю Америке, йоах Си-би-эс яхача телекорпораце комментаре тIа. Къамаргага хьалкхоачаш биза ба мохк зуламехи зуламхоехи. Правительственни аппарато деш долча дерригача гIулакхий низ кхачац зуламаш совцаде меттел, бокъонаш телхаяр мехка тIа-тIа сов ца дувлийта а. Цунна цкъа мукIарло даь Iийнабац Iаьдала эггара лакхагIча эшалона викалаш а. «Вай дах, — дерий данза валанзар США президент Р. Рейган, — зуламаш чIоагIгIа гIордаьннача атмосфере. Цу хьакъехьара цифраш чIоагIгIа лакхъеннай тIеххьарча 10—15 шера».

Зуламаш сов а доах дIоаржа а ду низаш дар, низа культ, ахчан низ хестабеш йолча пропаганда. Из еш латт массови информаце ерригача средствашца, ала йиш йолаш да, дийнахь а бус а, дерригача тIоапашта, зIамига барашта а боаккхий барашта а, цу даькъе американций къонача ноахала а воздействи а еш. ХIаьта из культ могаеча хьалхара моттиг телевиденега я. «Укх сезоне, — белгалдоахар «Нью-Йорк таймса» 1984 шера гурахьа, — низаш дар дIададахача шерашка цIаккха ца хиннача масштабашка кхаьчад», яхаш. Сигала бесарча экрана тIа гуш йола Iоухийташ цIий а долаш йола сценаш сага психологена, физически унахцIенонна гIаьле увзар, санна, кхераме да яхаш кертагIдоах «Бостон глоб» яхача газето.

Американски социологий даннеех, шийн ялхайтта шу доалача хана юкъера лаьрхIача 18 эзар саг вувш йола моттиг телевидене гIолла бIаргаяй хул кхувш воагIа саг США. Цу тIа а дуккхача цу тайпарча передачашка чIоагIгIа могаву саг вийна саг, геттара дика а хьокхаме а саг лерхI цунах. Цу тайпара лаьрххIе рекламировать ду баьццарча берепий тайпарча маьршача наьха кортош доахарашта карагIдийнна цIий Iоъахийта «гIулакхаш». Эггара боккхагIча турпалий хьисапе телевидене а кино а экранаш тIа гIолла гIа боахаш ба иштта Вьетнаме, Греснеде, Ливане, Никарагуа бандитал леладаь «цецвоаккха майраш».

Иллинойски университета профессора Л. Эрона даьча тохкамий даннеех, эггара доккхагIдола зуламаш ду денгара-денга телевидене гойтача низаш деш йолча сценашка хьежараша. ХIаьта нагахьа санна цу темана тIаетталу администраце дарахьарча политически курса «низа приемаш», наха тIатесса кхерам, цун довна дагара йола уйлаш теркалийча, хала дац мехка деш дола зуламаш ди тIехьа алсамдувлаш хиларан Вашингтона официальни политиканеи юкъера бувзам бIаргаго. Цул совгIа, факташа тешал ма дарра, дуккха зуламий акташ ю США а кхыча капиталистически мехкий а правительственни гIозараштa ха а ховш, цар хьал а лоацаш. «США хIанзарча администраце чакхйоахаш йола пачхахьалкхен терроризма политика, — аьнна заявлени йир дукха ха йоацаш пресс-конференце Никарагуа президента Даниэль Ортега, — сандинистски революце садикъа ца Iеш, Центральни Америке дестабилизаци еш йола керттера фактор я, аьнна.

Инде премьер-министра Раджив Ганде цхьан лондонски телекомпанена интервью луш аьлар, шийга йолаш я сикхски террористически организацеша доазол дехьа балхаш деш хилара тешал деш йола факташ, цу тIа а белгалдаьккхар, цу гIулакхах бола бехктокхам Великобритане, Канада, ВIашагIкхийттача Штатий правительствашта тIалатташ хилар. Ховш долчa тайпара, сикхски сепаратисташ ба Индира Ганди ювча, индийски къаман авиакомпане самолета тIа хинна пассажираш боабеча, дуккха кхыйола террористически акташ еча юкъе хиннараш.

США правительствана тIабуж иштта цо ткъама кIаллаьцачи самосовски наьха кортош доахараша Никарагуа лаьтта, душманаша Афганистане, израильтянаша Ливане деча зуламех бола бехктокхам а.

Тамаш е езий-теш, зуламеча пачхахьалкхен политика хьале мугIарерча американцаша меттел, пачхахьалкхен деятелаша шоаш а зуламаш дора аьнна. Хьаэцаргда вай Р. Рейгана администраце къахьегама гIулакхашта вола министр хиннача миллионера Р. Донована дош. 1983 шера Нью-Йорке судо цун дош дувцаш гучадаьлар «Шиавон констракшн» яхача гIишлошъеча компане вице-президент хинна из мафеца айхха бувзам болаш хинна хилар. Дош тохкаш лаьттача хана мафе къайлагIа а доацаш духхьал дов хьувра из гIулакх тохкача дакъа лоацаш хиннача конгресса членашкеи цар гIончашкеи. Даьсса къамаьлаш деш бацар мафиозаш: Донована деша хьанъехьа лоткъамаш даь лоархIаме ши теш вийра. Цхьабакъда из новкъа хилaнзар шийн аргIана ше а скандальни историешта юкъе хиннача президента советник хиннача Э. Мизана президент Р. Рейган Донованах «бокъонца тешаш ва» аьнна заявлени е.

Ала йизза бокъо а йолаш ала йиш йолаш да, мафи пачхахьалкхен учреждениешка чуяхай аьнна. Дуккха полицейскеш, адвокаташ, судахой, кхыметтел политически деятелаш ба цунца гIулакх доагIаш, цун заданеш кхоачашъеш. Организованно зуламаш дерий керттера дакъа кIезигагIа дале а 20 штате хьинаре шоай бIеха гIулакхаш леладеш йолча 26 группах латт США. Мафиозний меттала «дезалаш» оал цу группех. Дукхалга диллача 20-негара 1000 сагага кхоачаш а кхы дукхагIа а хулаш тайп-тайпара ба цар членаш.

Цхьабакъда духхьал деча низех лаьтта Iанне а Iац. Зуламий дунено лелош дола гIулакхаш: нах боабарах, дарeха хIамаш кхахьарах, бандитизмах, иштта кхы дIахорчарех. Шерра яьржай къамий гомашкара гаьнна арахьа лелаш йола мафе леладеча гIулакхий операцеш, кхыча мехкашта чуяхай — Австрале, Канаде, Франце, Голланде, латиноамерикански пачхахьалкхенашка. Американски мафех детай транснациональни корпорацей оамалаш. Зуламхоша цIенхаштта зе ду гражданий доалахьенна а кхыметтел цар вахара шийна а. Американски тохкамхоша лерххIача бесса, кхачан продуктайи молхай препаратийн дикалах дола законаш телхадар, наркотикаш йохкар, мафе леладеча кхыча «гIулакхашта» городий улицашка деча низашчул кIезигагIа доацаш зе а ду США, хIаьта нах дуккха дукхагIа а боабу.

Американски социологаша иштта мукIарло ду организованни зуламий общесверча юхаозаш йоацача коррупцеи хIаьта иштта США администраце чакхйоахача гуччахьарча шовинистически политикацеи шеко а йоацаш бувзам хилара. Из да бокъонаш телхаяра духьала лоаттабеча къовсаме Iаьдалаша чакхлоаха гIулакхаш эффективни ца хилара эггара хьалхарча бахьанех цаI, яхаш кертагIдоах Къулба-Каролински университета профессора Х. Эбэдинске.

ХIаьта из деррига бакъ а да-кх. Зуламо хьаду зулам.

Лев ДВОРЕЦКИЙ, исторически Iилмай кандидат. (АПН).

Машари дунен халкъашта юкъера кхерамзлеи бахьан

СОВЕТСКИ МОРАТОРИЙИ ЕВРОПЕИ

Укх шера 6 августа денз ше цхьанне моллагIа ядерни лелхамаш ца деш соца а даь, ВIашагIкхийтта Штаташ цу акцех хьакхетара тIахьийхача Советски Союза керда Iалаьмате лоархIаме инициатива къоабалъяь тIаийцай Европерча машара тIехьарча общественнасто а дерригача дунен сообщества а.

ХIаьта кхыча тайпара хила йиш а ярий из? Советски предложене хьамабеллий ядерни тохкамаш дизза дехкара тIабода нийса никъ, хIаьта долче, ядерни герз эргадаьккха тоаделга соцадарга, цу даькъе деш дола тохкамаш гIорадайтарга, хIаьта бухсоццача кхаьчача еррига ядерни арсеналаш сецца дIаяхарга бодар.

Советски мораторийи шийх хьакхетара тIахьехаш ВIашагIкхийттача Штаташка даь кхайкарали — СССР кулгалхоша тIагIертта лехача никъ хаьдача кхаьча герзашта доазув оттадара процесс нийсача новкъа яккхара способех цаI. Из цIаькха а дагадохийтар М. С. Горбачева «Тайм» яхача журнала ше жопаш телаш.

Фу маIан долаш хIама да моллагIа ядерни лелхамаш соцадар, фуд цо лургдар, масала, Европана?

Къаьстта тIема гIулакхех йола знанеш езац, нагахьа санна тохкамаш ца дой, хIаьта долче, долаш долчо герзашта модернизаци ца йой, из къалургхилар, цун эффективность йовргхилар, хIаьта тIеххьара а «моральни износ» хилар бахьан долаш герзаш юкъера дIадаргхилар нхетадара.

ДIахо, ядерни тохкамаш ца деш совцадаро новкъостал дергдар гаьна дахара низ юкъера болча ядерни герзах санна, иштта тактическичох а Европа йизза мукъалккхар санна дола хIанзарча ханара лоархIаме декхар къоастаде. Цо йиш хулийтаргъяр цига дачаха халкъаша дунен шин тIема хало Iайша йолча Европейски континента тIа ядерни конфликт эккхийтара йола таро дIаяккха. Цхьана низаш тIадахийтача таро хургъяр Европана тIера дуIа морхаш йохае.

Нагахьа санна США а НАТО чудоагIача кхыча мехкаша а уж хьаллаьцача, СССР кердача инициативо гаьна яхара низ юкъера бола ракеташ дIанийсъяра цо ше цхьанне яьча мораторецеи ядерни герз хьалхагIа дIатохаргдац аьнна тIаийцача декхарцеи цхьана хоадам боллаш тоадергда Европера хьал, чIоагIбергбар вIаши юкъера тешам. Шийн аргIана цо новкъостал дергдар Женевера переговораш е меттел, Европе кхерамзле, ваши юкъера тешам чIоагIабара, герз дIадаккхара гIулакхашта йолча стокгольмски Конференценеи Центральни Европера герзашцара низаши герзаши шинна а оагIоно цхьана кIезигдара Вене еча переговораштеи прогресс яра а. Из дича лохлургбар тIема вIашдухьала латтара боарам, лакхлургъяр Европа кхерамзле, чIоагIлургдар дунен тIара деррига хьал. Хьалхашка оттаргдар общества вахарера моллагIа тIом дIабаккхара хьакъехьара аргIанара декхар.

Цхьабакъда США тугаш яц советски предложенена хоадам боллаш дола жоп дала. Цар лаьца никъ ба сихдаь герз хьаделга майдар. Укх шера 17 августа Невада яхача штате керда ядерни эккхам баьб США, из лелхамий керда программа йолаялар мара дац аьнна кхайка а даь. СССР хьаддача предложенена дола доагIача бесса дика жоп дала ловш Вашингтон ца хиларо тешал ду, США алхха дIахо герз хьадара никъ шийна бийлла бита, ядерни герза деш дола тохкамаш чIоагIа эшаш йола «седкъашкарча тIемий» программа дIахояхьа ловш хилара.

Цу даькъе къайлахьош хIама а, доацаш духхьал дувцаш къамаьлаш ду, ховш долчa тайпара, ядерни герза тохкамаш дIахо диза даргдоацаш я США. къоастадаь аьлча, СОИ керттерча элементех цаI йола ядерни накачна а йолаш йола рентгеновски лазар хьаяра, керда ядерни боеголовкаш хьаяра, хIаьта иштта хIанзле Iоаяьча ядерни арсеналашта уж тIема хайра йий хьожаш тохкамаш дара эшаш хиларагIа яхаш заявленеш еча американски администраце гIуланхаш тIарча наха.

Малхбузеневропейски мехкашка тIа-тIа чIоагIагIа сагота болаш тIаийцад, Вашингтон нийсъеннача таронех пайда эца а Советски Союзо кхайкаьча мораторех дIакхета а раьза ца хилар. Цуна цхьана цига дувцаш да, СССР ше цхьанне яь моратори хьатIадоагIа шу доладаллалца лоаттаергйолаш хиларагIа. США администраце цу юкъа пайда эцарбацтеш хIанз ше лаьцача обструкционнистски наькъа тIа ялара таронах, политически реализма уйлаш чуйоагIаргъяц-теш яхаш. Цу тайпара таро пайда ца эцаш йита йиш яц. ХIанз дуккхача даькъе ВIашагIкхийттача Штатех тийша да, ядерни лелхамаш дIахо дергда е дергдац, сихдаь герз хьадар дIаходахар е ца дахар, тIеххьара а, ядерни жин шуша чу юхачудолла йиш хилар.

КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева ма аллара, «цунна IотIаоллабенна тIема кхерам адамленна тIера дIабаккхарал, ядерни тохкам соцабарал лоархIамегIа декхар хIанз долаш дац». Шоай кулгалхой пачхахьалкхенна де доаггIача тайпара доал дал доккха хьакъал долаш ба-бац, яхача хаттара жоп тел наха, дIахо йодача хана терг а да из бIарзагIа дола декхар кхоачашдара цар бокъонца деш долчунга хьежжа. Цун уйла цIаькха а е мегаргья Вашингтоне Iаьдала керте латтача наха а.

Полковник Ю. НОВИКОВ. (АПН).

ЧИЛИ. Ши саг вийнав, ткъо совгIча сага хала човнаш яьй столице хиннача маьршача демонстрацена полицеи лаьрххIа долча герзашцарча низий подразделенешен дов дар бахьан долаш. Баьча хоамагIа, цига оппозиционни партешеи группировкашен баьча тIахьехамагIа белгалдоаккхаш хиннад «Къаман протеста ди». Сантьягора хиннача хоамагIа, Пиночета режимо манифестацеш лелхае тIахийцай герзаца кийчъяь полицеи эскареи отрядаш. Цар «традиционни» дубинкашцеи водометашцеи цхьана герз а юкъедаьккхад. Иштта тIема вертолеташ а тIалаьхка хиннай сигалара Iочу наха дов дергдолаш.

СУРТА ТIА: Сантьяго улица тIа.

АФП — ТАСС телесурт.

27 сентябре—туризма

Деррига дунен ди

КАМЧАТКЕРА ТУРИСТСКИ НАЬКЪАШ

ПЕТРОПАВЛОВСК-КАМЧАТСКИЙ. Хи тIара хозз вIей — хин туризм езарий слет — чакхдаьлар Правая Авача яхача хи тIа. Укхаза, Петропавловскера 60 километр гаьнача метте, шоай чаьтарий город йиллай океанашкара чкъаьрий доахарий базерча спортсменаша. Хин туристаша шоай тренировкаши яхьаши лелаю цу массачеи бирсачеи хи тIа.

СУРТА ТIА: слаломни трассе.

И. ВАЙНШТЕЙНА сурт.

ТАСС фотохроника.

Спорта хоамаш

ДСО «Урожай» республикански совето «Машара приз» яккхара футбольни турнир дIайихьар. Яхьашка дакъа лоацаш 14 команда яр. Ийша команда кхы дIахо ловзийтацар. Дика ловзаш командаш я районашка, юрташка. Царех я ДСО «Урожая» чемпионате хьалха латтарех йола «Солнечный» яхача совхоза команда. Дика ловз Самашкински консервни завода коллектив а.

Цхьабакъда, массабараш цецбоахаш дика лайзар Шалински района Куйбышева цIерагIча колхозера команда. Финале счет 4:3 йолаш уж котбаьлар Самашкински консервни завода футболистел.

Котбаьннараштa кубок, грамота, совгIаташ делар. ДIахо йодача хана «Машара кубок» традиционни хургья.

* * *

Казане хилар СССР езача атлетиках йола чемпионат. Цу яхьашка дакъа лоацаш вар ши бIаь гаргга штангист. Вай республикера 3 саг вар.

Чемпион хилар Баудинов Муса (86,5 килограмм). Спорта мастера нормативаш кхоачашйир С. Гортикова, С. Люмаева. Кастта Грозне Российски совета «Динамо» ДСО хургйолча штангистий яхьашка вIашагIкхетаргба уж спортсменаш.

* * *

Эскаре гIулакх де баха ха хьатIакхоачаш латта кагий нах «Пригородный» яхача совхозе гулбелар. Хургболча салташа ахкан многоборьех, граната тувсарах, хьалъозаваларах, кроссах йола яхьаш дIайихьар. ШоллагIча дийнахьа республикански тире топ кхоссара яхьаш чакхъяьлар. Октябрьски, Толстов-Юртовски Алханкалински юрта Советий командаш дика кийчо ярца белгалъяьлар шин дийнахьа лаьттача яхьашка.

Спортсменашта-призывникашта юкъе хьалхара кхо моттиг Х. Бабуевга, С. Фалкога, М. Машевга кхаьчар. Цхенне 1-ча спортивни разряда нормативаш кхоачашйир, хIаьта 60 саг эскаре гIулакх де водача хана шоллагIа спортивни разряд йолаш хургва.

Т. СОКОЛОВА.

ДЕРРИГА А ДЕЗАЛГАРА ДIАДОЛАЛУ

СССР гражданаш декхарийла ба берашта кхетам билара йоакхо е, уж общественно-пайданерча къахьегамга кийчде, социалистически общества бизза бола членаш хургболаш хьалкхебе.

(СССР Конституте 66-гIа статья).

Шоай вахара йоккха опыт бахьан долаш дуккхача дайноаной кайоал берашта нийса кхетам бала: къахьегам безаш, эхь-эздел долаш, дог цIена, хьаьнала уж хьалкхебе. Цу эздийча декхарах дика лоархIабаьб ийс бер долаш бола Грозне баха ИсламовгIар РапаIи Кхокхей.

ИсламовгIар хIара беро даьнеи наннеи хьалхашка текха даргдоацача декхарийла лоархI ше-ше. Дай нанеи бахьан долаш шевар шо-шоай вахара никъ хьа а лаьца дIаэттаб уж. Дезале ба инженераш, педагогаш, гIишлонхой, юрта боахама, торговле болхлой. Из ши-шегIа хинна хIама дац. Бераша чIоагIа лоархIаш болча даси нанаси, эIамига болча хана денз дег чу йоссаяьй царна «Сона нах декхарийла а боацаш, со декхарийла ва нанна, даьна, общества, Даьхенна» яха уйла.

Цар бераш, дерригаш хIана дац аьнна, шоай дезалаш а болаш да хIанз. Шоай гIулакхаш, цхьацца йоакхонаш е езаш моттигаш дукха я цар, бакъда, шоай дай нанеи дицлац царна. Хьалха санна гуллу даь цIагIа, вIаши дагабувл, эшшачоа гIо ду.

Укхаза дагадох А. С. Макаренко дешаш: «Вай бераш — из вай къоанал. Нийса кхетам балар — ираз дола къоанал, харц кхетам балар — из вайна хургбола бала, из вай белхам, цунна вай бехке да кхыча наха хьалхашка, берригача мехка хьалхашка...».

Бакъда, из кхетаде безам бац цхьацболча дай-ноаной; хIара денна цIагIа корта бохабу малараш а мелаш, довнаш ду, бIеха еппараш ю, вIаши къовсамаш доах, цуморча гIулакхаша дезал бохабу.

Из саннадар хилар Газбекова Раисай дезале а. Ха яланза долча дIь бера нана ший наьна декхараш кхоачаш ца деш, чуръяьнна, харц гIулакхаш леладеш хьувзар. Цудухьа Ленински района халкъа судо наьна бокъонех яьккхар из. ХIаьта бераш кхедара йоакхо елга паччахьалкхено шийна дIатIаийцар.

БIаьш эзараш масалаш доаладе йиш я тIехдаьккха малараш меларо бераш эггара дезагIа долчох — даьи наьнеи диках даьха хилара. Масала, ха яланза долча кхаь бера нана Амаева Раиса Октябрьски халкъа судо шозза наьна бокъонех яьккхай. Масехказа низагIа ЛТП дарба де ахитай из.

Мича дахад дай хана денз хьадоагIа кхалсага эхьэздел? Дезале керттера лоархIам цунга ма бий, цунгара масал ма ийдой бераша. Наьна оазо, кулгаша, юхьо даим ма хьестий бераш. Наьна безам ма бий бера лерттIа дегIада, нах беза гIо дер.

Халахете а, вай бувцарашка яц из йIовхал, безам. Цар шоай вахара кхы никъ лехаб — паргIаттача, цхьанна хIаман йоакхо е ца езача вахарга бода никъ.

Коммунистически партеи советски паччахьалкхенои Iаламате чIоагIа йоакхо ю тIакхувш долча ноахала. КПСС ЦК, СССР Министрий Совета дукха соцамаш арадийнад бераш долча дезалий материальни хьал тоадара хьакъехьа, дуккха лакхденнад берашта тела пособеш. Цхьабакъда, из деррига дале а, уллув наьна дега йIовхал ца хуле, бера дог гIоз-м даргдац. Цудухьа беррига ноаной декхарийла ба шоай берий гIозале метталоаттае, цар ираз ца доаде. Даьша-ноанош бицбалийта йиш яц шоай бехктокхам. Из керттерадар да.

А. КОВРАЕВ.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Гуйре - дошо пряха». Берашта дола концерт.
9.05 — «БIаргашта гушдар— теша халадар».
10.05 — «Моцарт». Художественни фильм. 1-гIа сери.
11.30 — «Бакъдар дувцаргда вай» яхача документальни телефильма премьера.
12.00 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «ДезткъалагIча шерашкара коммунисташ». Документальни телефильмаш: «Ялат», «Парткома секретарь».
15.45 — СССР Туркменски Паччахьалкхен халкъа халхара ансамбла выступлени.
16.15 — «Кердадараш».
16.20 — С. Смирнов. Йоазонхои гражданини.
17.20 — «Объективе ИАР».
17.35 — «Концертни зале — школьникаш».
18.15 — «Наьна дакъа». Телеочерк.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
19.05 — «Дунен нагирхойи».
19.40 — «Кердадараш».
19.45 — Илли оал С. Захарова.
20.00 — «Кхоана керда ди хургда» яхача документальни телефильма премьера.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Моцарт» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
23.00 — «Тахан дунен тIа».
23.15 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Каьхати хан». Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Юкъара биологи. 10-гIа класс.
9.05, 12.05 — Испански мотт. Хьеха 2-гIа шу.
10.05 — Физика. Производства механикеи механизацеи.
10.35, 11.40 — Зоологи. 7-гIа класс.
11.00 — «Мамай школа».
11.30 — «Уникальни лакха овсарле йола прессаш». Iилма-довзийтара фильм.
12.35 — Музыка. 5-гIа класс.
13.05 — «ТIом бе алхха къоаной болх». Субтитраш дола художественни фильм.
14.35 — Школьникашта — физиологехи гигиенахи. ЦIе тIадама къайле.
15.05 — «Кердадараш».
18.00 — «Кердадараш».
18.20 — Халкъа мукъамаш.
18.35 — Боксах йола СССР чемпионат. Ахфинал. Европера передача.
19.25 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
19.45 — «Фильм-реклама».
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.10 — Ритмически гимнастика.
20.40 — Партийни организацешкара отчеташи хоржамаши. Грозненски района Ленина цIерагIа колхоз (нохчий меттала).
21.00 — «Ха».
21.35 — Баскетболах йола СССР чемпионат. МаIа нах. «Динамо» (Тбилиси) — ЦСК.
22.15 — «Кердадараш».

27 СЕНТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Концертни зале — школьникаш».
9.15 — «Туризма дерригача дунен денга». Документальни фильмаш: «Папа, мама, со — туристски дезал», «Боржомски гIодж».
10.00 — «Моцарт». Художественни фильм. 2-гIа сери.
11.25 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Юртара анайовхаш». Документальни фильмаш: «Хьан аьттув боал», «ТIаьск меттахьа кхет».
15.40 — «Эрсий метта къамаьл».
16.10 — «Кердадараш».
16.15 — «Хьаде тхоца, хьаде, оаха санна, хьаде оахачул дикагIа». ГДР-ера передача.
17.10 — Мордовски халкъ ший лоIамагIа Россех дIакхийтта 500 шу дизарга.
18.00 — «Оаха сурташ а дехи, иллеш а доах».
18.15 — «Iилмеи вахари».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.05 — «Содружество». Committee Тележурнал.
19.35 — «Кердадараш».
19.45 — Дунен халкъашта юкъера фольклори цIей «Коломенскера ахна».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Моцарт» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
23.05 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйранара гимнастика.
8.15 — «Тешаме саг». Документальни телефильм.
8.35, 9.35 — Истори. 4-гIа класс.
9.05, 12.45 — Английски мотт.
10.05 — ПТУ дешархошта. Юкъера биологи.
10.35, 11.40 — Географи. 5-гIа класс.
11.05 — М. Луконина поэзи.
12.10 — В. Маяковский. «Аз Америка хьаеллар».
16.00 — Школьникашта. Кинопрограмма.
17.20 — Тахан — Дерригача дунен туризма ди.
17.30 — «Кинопутешестве альманах».
17.50 — «Атеистически темаех» (гIалгIай меттала).
18.00 — Киножурнал.
18.10 — «Могашле» (гIалгIай меттала).
18.40 — «Тхо — интернационалисташ» (нохчий меттала).
19.05 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
19.25 — «Моаршал, новкъост депутат». Документальни фильм.
19.45 — Партийни организацешкара отчеташи хоржамаши. «Самашкинский» совхоз.
20.05 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Шун каьхаташта жоп лу оаха. Передаче дакъа лоацаш ва НГIАССР торговле министр М. А. Парагульгов.
20.35 — «Халкъа тIахьожама контроль».
21.00 — «Ха».
21.35 — Боксах йола СССР чемпионат. Финал. Европера передача.
22.55 — «Кердадараш».

РАДИО

26 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача республикански газетий обзор.
8.23 — «Сердало» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.35 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.35 — Реклама (эрсий меттала).
8.40 — «Дего хьехарах» (нохчий меттала).
9.15 — «Шун дехар кхоачашду оаха». Концерт (нохчий меттала).
11.15 — Алкоголизмаца кира къовсам лоаттабе» (нохчий меттала).
11.30 — «Бригадни подряда пайда». Беседа (гIалгIай меттала).
11.45 — «ШоаллагIа йолча таронашта тIахьожам лоаттабу» (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.16 — «Патриот» (эрсий меттала).
17.31 — Юрта бахама хьалхалаттараш, шоана дола концерт (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (гIалгIай меттала).
18.40 — «Атеист» (гIалгIай меттала).

УКВ

17.00 — «Кармен» яхача оперга бода никъ. Ашарий передача.
17.08 — «Танкист-турпал» яха Б. Чалаева дувцар.
18.18 — Иллеш доах Дудаева.
19.00 — Талантий дукха бесаш. «Нийсархо» яхача ансамбла концерт.

27 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» яхача республикански газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — Беламе иллеши халхара ашараши (нохчий меттала).
11.15 — «Халкъо исторически дага кхоабар». «Игора полках долча деша 800 шу дизарга (нохчий меттала).
11.35 — Ашараш (гIалгIай меттала).
11.45 — «ХьажкIаш ца йойташ чуэцаргья» (гIалгIай меттала).
15.15 — «А. Ведзижева кхолламера атеизма тема» (гIалгIай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.16 — Концерт (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Фийг болча ялата кхашта — сиха технологи юкъейоалае» (эрсий меттала).
18.40 — «Керда обрядаш — вахаре» (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — Россини. «Золушка» яхача оперетта монтаж.
18.02 — «Аьдий Сурхо» яха поэма. Литературно-ашарий композици.
18.29 — Иллеш доах Озиева.
19.00 — «Къона оазаш» яха концерт.

Письмо лерагIа

ДАКЪА ДОАЦАШ ДИСА БЕРАШ

«Тха юрт улла моттиг дукха лоамара даьгIенаш йолаш я. ХIара шера укхаза дажаш хул Назрановски МалгБекски районий совхозашкара доахан. Тхо хьож цу доахангa. Из юртахошта а совхозашта а пайдане хIама да.

Хетаргахьа, тIехьагIа тхо дахача моттигв пайдане оахкалаш корада а мег. Из деррига бахьан долаш тха юрт дегIайоагIергйолчахьа я.

ХIанз укхаза бах 33 дезал. 6—9 шу даьнна 50—60 бер да тха юрта. Уж эIамига бераш интернаташка е йоккхача юрташка бахача тхоай гаргара нах болча деша дIадахийта дезаш хул, юкххьанцара школа ца хилар бахьан долаш. ХIаьта интернаташка бераш дIакхувлеи цIакхувлеи массаза а вIаштIехьа далац тха лоамарча хьалашка.

Тха юрта миссел мара дезал ца бахача, тхона лоалахарча Олгетi тIа юкххьанцара школа я.

Илиев Муса, Илиева Мадина, Чахкиев Бахьауддин, Мусиев Iийса, Чаборзиева Аьсет, Назрановски районе Хьуле юрта баха нах.

Иштта да редакце дена письмо. Тха корреспондент хиннав цу юрта ваха. НаIарга а ухаш хьежав письмо тIа дувцар бакъдий, дайзад цигара хьал.

Масала, Илиева Мадинай 5 бер да. Цун йоккхагIйолча йиIига Азай 9 шу даьннад. Из цхьаннахьа а дешаш хиннаяц. ХIаьта Iадсалама 7 шу да. Вожаш эIамагIа да.

— Мича дугаргда аз ераш укхаза школа ца хилча, — йоах цо. — Наьха цIагIа цхьоалагIеи подклассии я яхаш цхьа хIама-м да укхаза. Цига аха тигац сона йиIига, хIаьта интернате дIа а енна, из цIакхувлеи дIакхувлеи сога йиш яц. Укхаза юкхьанцара школа яларе чIоагIа доккха гIулакх хулар тхона. Кхы цхьакха а да: интернате дIадала а карагIдалац селлара эIамига дола бераш, тхоай бIаргкIала хилар ловра тхона уж кIеззига ондадаллалца. Юрта-м дукха да бераш, хIара шера хьатIа а кхув деша даха ха кхоачаш. Йоккха сагото я тхога из школа ца хилар бахьан долаш.

Иштта дувц Мусиев Ахьмада. Илиев Ахьмада, кхычар.

Цу юрта бахача наха чIоагIа дезаш а ловш а хIама да цига юкххьанцара школа хулга. ХIаьта цхьан хана хила а хиннай цига из тайпа школа. ХIанз а юрта долаш да из чухинна цIа. Шин классе цхьан ханна хьехалургдолаш помещени я из. Хетаргахьа, ремонт йича хIанзарчоа юкххьанцара школа хьаелла мегаргьяр цу чу, тIехьагIа лерттIа здани а ергйолаш.

ХIанз укх сахьата цу юрта ший цIагIа подклассеи цхьоалагIча классеи лаьрхIа берашта хьехаш я Илиева Дугурхан. Из дуккхача шерашка берашта хьийха опыт йола хьехархо я. Цо дувцачох, юрта бахача наха шоай бераш из йолча деша хьаахийтац. Из чIоагIа раьза яр наьха цIагIа а йоацаш, хьалха санна, юрта юкххьанцара школа хилара. Цо а йоах ремонт йича хIанзарчоа юкххьанцара школа хургьяр хьалха из чухиннача цIагIа. Из хIама сиха дулургдолаш а лерхI цо.

ЖIайрахарча юрта Совета исполкома председателца Амирханов Хьусенаца цу юрта юкххьанцара школа хьаеллара хьакъехьа къамаьл дича, цо а йоах цига иштта йола школа хила еза. Из дош ше райисполкомеи районои дийца а дийцад, хIаьта цар яхачох, из школа хьа ца еллаш юсаш я цига хьеха даIваха раьза вола саг ца коравоагIаш.

Хьулерча наха дайта письмо дешийтад оаха Нохч-ГIалгIай АССР просвещене министрга С. М. Мовтаевга. Цо а хила йоагIаш лерхI цу юрта юкххьанцара школа. Цу хьакъехьа къамаьл хилар цун КПСС Наьсарен райкома хьалхарча секретараца А. А. Мякиевца.

ХIаьта хIанз министра а, нагахьа сана ховш хиннадеце, КПСС Наьсарен райкома хьалхарча секретара а ховш ма дий Хьуле цхьаккха школа йоацилга. Фуд цу хьакъехьа даьр? Цох ховш цхьаккха хIама дац. Хьалха дIадахача шерашка а санна, Хьулерча наха шоай бераш интернате, кхыча юрташка дIадахийтад. ХIаьта цхьадараш цхьаннахьа дешаш а доацаш цIагIа дисад.

Хьулерча берашта, советски кхыча берашта санна, долалаланзар дешара керда шу. Тамаше хIама да дIадахача шерашка а юрта юкххьанцара школа йоацаш Хьулера бераш хинна хилар. Берел дезагIа цхьаккха хIама дац вай мехка, уж дийша, вай заман хила ма боаггIара бокхa сакхетам болаш хьалкхедара мел эшар лоаттаду партеи правительстваси. Цхьаккха хIама кходац царна, хIана аьлча бераш вай Даьхен кхоане я, уж дика кхетам луш хьаккхерга хьежжа хургья из кхоане. Бакъда Хьулерча берашка из хIама кхаьчадац е уж теркал а даьдац. Цар йоакхо яьяц Наьсарен района органаша, республика просвещене министерствас а. Дакъа доацаш дисад бераш.

Ю. ЧАХКИЕВ.

Керда книжкаш

«ДЕНАЛ»

Иштта цIи йолаш да вовзаш хиннача Нохч-ГIалгIайчен йоазонхочун Ошаев Халида, очеркехи дувцарехи латташ дола керда книжка. Малаш ба йоазонхочун очеркий турпалаш? Уж ба нохчий — Сийлахь-боккхача Даймехка тIема доакъошхой — снайпер, Советски Союза Турпал Идрисов Абухьажа, летчик Имадаев Ахьмад, эрмало, салте Агабаян Агисис. ТIема шерех а тIом чачхбаьнначул тIехьагIа лаьттача ханех а лаьца дувц цу книжка тIарча «Тийса дог», «БIаьсти йоалаш» яхача дувцараша. Цар турпалаш а ба советски бIухой, вай заман къахьегамхой, интернациональни доттагIала тешаме бола нах.

ФАЬЛГАШ

Бераша Iалаьмате хоза хеташ дешаргда республикански книжни издательстве арадаьнна Саидов Билала стихай хьисапе яздаь «Майра Сулим», «Сулимай цIерахо», «Седкъий новкъа» яха фаьлгаш.

МоллагIча фаьлгашка санна, укхаза а дувц дикалах, деналах, майралах, хозачох, эзделах. Ба укхаза питам а тийша болх а. Бакъда, вайна ма хара, фаьлгашка массаза а харцчох, дегаачох, тийшача балхах бакъдар пийсадар котдовл. Из хул фаьлгашкиа а. Книжка цIи «Майра Сулим» я.

«IАРБИ»

Гайсултанов Iумар дика вовзаш вар вай республике берашта хетадаь книжкаш, пьесаш язъеш хиларца. Дукхачарна йовзаш я цун «Iарби», «Болата-гIала йожар» яха повесташ. ХьалхагIа уж йийшачар а керда хьалкхийнача бераша а боккхача сакъердамца ешаргья уж, хIанз Нохч-ГIалгIай книжни издательстве арадаьннача «Iарби» яхача кердача книжка тIара.

А. БЕК.

Хьамсара эцархой!

«Промтовары» яхача РТО комиссионни тикаша бахача нахагара дайийо мебель, кувсаши кIувсий хьисапера хIамаши, радиотовараш, музтовараш, холодильникаш, кога гIирс, галантерейни товараш, сувенираш, тийга яь маIача наьха, кхалнаьха, берий ассортиментах йола хIамаш, трикотажни хIамаш.

Дувла тха тикашка.

Тикай адресаш: № 48 йолчун — Чернышевске ул. (Центральни рынок).

№ 59 йолчун — Терешковай ул., 5.

«Промтовары» яха объединени.

«Промтовары» яхача розничии торговя объединене № 10 йолча «Мебель» яхача тика чу (Ленина проспект, 141) 26 сентябре денз 28 сентябре кхаччалца выставка оттаю вай мехка хьадаь кIувсаш дохка. Выставке доагIе массе тайпара сурташ дола доккхий а кагий а кIувсаш эца йиш хургья шун.

Шо тхоай тика тIа дахкарга хьеж тхо!

«Промтовары» яха объединени.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грознеи морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, къулбаседа-малхбузехьара секунде 2-7 метр чIоагIа мух хьекхаш хилен фегара температура республике 15—20, Грозне 18—20 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 5—10, градус йIовхал хилен дийнахьа 15—20 градус йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

Суда залера

Гале чу елла юв...

Массазарча деношка санна, укх шера 6-ча апреле а путевкаш хьа а ийца, шоаш кулгалхоша дIахьожабаьча рейсашка арабаьлар «ЧИВС» Грозненски автобаза чуйовгIача № 7 йолча автоколонна водителаш. Фу дар царна Iуйрийна новкъа боалаш дагахиннар? Шоашта тIадилла паччахьалкхен декхар ма хулла дикагIа кхоачашдар, вIаштIехь ма доалла доагор кходар. Царца цхьана цу дийнахьа автоколонна гаражера араьлар 87—72 ЧИО номер йола йоккха «КамАЗ-520» автомашина а. Цхьабакъда, хил баха кхера санна, яйна дIаяьлар. Сайрийна гараже чуянзар. Из нийсделар цун водитела Сагов ИбраьхIима гаражера аравоалаш дагалаьттар кхыдар хиннадаь. Цо лаьрхIар шийна болча пайданна Iаьдала машина лелае. Клиент сиха коравир. Дулх тIа а детта Наурская яхача станице вахар. Цигара юхавоагIаш а ваьсса хилaнзар. Коравир Наурскера Наьсаре мухь дIабахьа беза саг. Цхьабакъда, Наурски районера аравоаллаш И. Сагов соцавир милице болхлоша.

Гуш ма хиллара, гаьна баьланзар зуламе никъ. Шин дийнахьа машина лелаярах 67 сом зе дир паччахьалкхенна И. Сагова. Цун дош дийцача Сунженски района халкъа судо 400 сом гIод техар. Саговна из деча хана судо теркалдир из хьалхагIа чуваьлла ца хилари предприяте цунна дика характеристика ялари.

Паччахьалкхен транспорт ший доалахьа йолаш санна лелае мегаргья, аьнна хеташ хиннав Сунженски района «Серноводский» совхоза шурий-товарни ферме болх беш вола тракторист Лумахаев Мухьматхан а. Хьайбашта доакъар хьатIаозаш хила везача цо ший даьвеший гIулакха лалла лаьрхIар «Т-40» яха трактор. Орджоникидзевская яхача станицера Ачхой-Мартановски района Самашки яхача юрта дIабахьа безаш бар мухь. Бакъда, цун а аьттув баланзар.

Лумахаева а суда хьалхашка отта вийзар. Бокъо йоацаш трактор лелаярах шера 20 процент алапи кIалхьежаде соцадир судо.

Укх шера Сунженски района халкъа судо кхы а дуккха дешаш дийцад бокъо йоацаш шоай гIулакхашта паччахьалкхен транспорт лелаярах. Иштта, сайрийна гараже дIа ца а оттаеш, шийна хIама йоаккхаш «ГАЗ-52» яхача марках йола машина лелаяьй «Серноводск - Кавказский» яхача курорта водитела Сулаев Эдсолта. Цунна а шера 20 процент алапи кIалхьежадергдолаш суд яьй.

Гуш ма хиллара, харцахьарча наькъа тIа баьнначарна доагIа таIазар хиннад. Зуламе гIулакхаш леладераш эггара тIехьа суде кхачанза бусаргбац. Вай даьша а оалаш ма хиннадий: «Гале чу елла юв гучаяланза йисац».

Из кхетош а цIенача наькъаца вахаш а хила веза хIара саг.

Бехке бьраш бехктокхаме эзаб. Из нийса а да. Укхаза аланза далац цхьаькха: шоай хьаштдолчча дIа-хьа леля йиш йолаш шофераши трактористаши хилара керттера бахьан да цар болх беча коллективашка лерттIа тIахьожам ца хилар, дисциплина лоха хилар, порядок ца хилар, кулгалхоша а общественни организацеша а шоай коллективашка идейно-политически болх ца лелабар. Цу деша уйла е а, харцахьара наькъаш дIакъовла а деза предприятеи кулгалхошеи партийни а профсоюзни а организацеши.

Ш. ХУСЕЙНОВ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора—2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ08161. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4293.